

FILATELIST št. 23

Glasilo Filatelističnega društva Idrija

23. maj 2010

VSEBINA

UVODNIK	- Franci Jereb	3
KRONIKA FD IDRİJA	- Franci Jereb	6
PRAZNOVANJE 60 LET FDI	- Franci Jereb	13
ČLANSTVO FDI	- Ljubo Ukmar	17
IDRIJSKA ČIPKA IN FIČ	- Jožica Lazar	20
OSEBNA ZNAMKA IN ŽIG FIČ	- Sanja Rejc	24
CAMINO REAL	- B. Režun, F. Jereb	25
NAŠE ZBIRKE PRIPOVEDUJEJO	- Niko Jereb	29
FILATELISTIČNA KARIKATURA	- Silvester Bajc	5, 39
PRIZNAVANJE LOVRENCA KOŠIRJA	- Franci Jereb	40
FILATELISTIČNE RAZSTAVE	- Ljubo Ukmar	42
FILATELISTIČNE ZANIMIVOSTI	- Silvester Bajc	44
ZAPISANO OSTANE	- Niko Jereb	46
V SPOMIN - JOŽE RUPNIK	- Janez Kavčič	47
ZAHVALA ZA POMOČ	- Franci Jereb	50

60 let FD Idrija, 1949 - 2009

FILATELIST je glasilo Filatelističnega društva Idrija, p. p. 111, 5280 Idrija. Izhaja vsaj enkrat letno v nakladi 100 izvodov. Odgovorni urednik: Franci Jereb. Tehnični urednik: Ljubo Ukmar. Lektor: Janez Kavčič. Številko uredili: Franci Jereb, Niko Jereb, Janez Kavčič, Ljubo Ukmar. Tisk: Franci Jereb, Ljubo Ukmar.

UVODNIK

Franci Jereb

Filatelija Beseda, ki je mladostniku v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja obljubljala svetove, bližala neznano, razkrivala skrivnosti, širila obzorje, jasnila zgodovino in čuda narave prinašala pred oči. Popotovanje do Ljubljane je bilo že vredno omembe, Maribor in Celovec pa sta bila že oddaljena cilja. Znamka pa je prinesla v hišo pečat eksotike iz daljav, ki jih je bilo težko locirati na šolskih atlasih, izdelanih le v velikih merilih. Italijanska Somalija? No, še očetje so nekaj vedeli o njej. Bolj domača jim je bila Libija Viktorja Emanuela, pa Eritreja, kjer je nekaj Idrijčanov v italijanskih uniformah izdahnilo za afriške zmage, da so plošče z njih imeni obrobile pot na novi mestni britof. Če je med zobci znamke pisalo Britanski Honduras ali Avstralski Antarktični teritorij, pa je bila to za kuštravega lastnika že prava sreča in vir ponosa, pogled skozi ključavnico v nepredstavljivo.

Pa si je tedaj mlajši najstnik umislil, da morajo imeti te znamke dosegljiv izvor. Vzel je razglednico s škafarjem in odšel na pošto vprašat, koliko je poštnina do Antarktike. Staknile so glavo poštarice, pogledale v tiskane zvezke, pa ni nič pravega pisalo v njih. Daleč da je Antarktika. Najvišja poštnina pa je do Avstralije in tihomorskih otokov. Ja, kar za Avstralijo da naj plačam. Zbral sem torej lepe znamke, tudi na mero sem gledal, saj škafarjev hrbet ni bil prav prevelik, pa še za letalsko nalepko je moralo ostati prostora. Žepnina je zdržala strošek. Kaj pa naslov? Pa poskusimo v neznano: »Let this postcard be received by whomsoever on Antarctic Territory« (Naj to kartico prejme kdorkoli na Ozemlju Antarktike). Dodal sem svoj naslov in željo po dopisovanju. Poštarice so se malo muzale, a udarile na znamke črn krog z datumom in »Idrijo« v dveh različnih pisavah in škafar je tako odšel pokazat na južni led, kako je odkril živo srebro. Seveda se ni nič zgodilo. Kakih devet mesecev. Potem pa lepega dne vpitje v šoli: »Pošto imaš, pošto, z Antarktike«. »Ne delajte se norca iz mene«, jim pravim, pa vseeno stečem pogledat. Bila je. Ovojnica z znamko z raziskovalno ladjo in napisom, ki je potrjeval Avstralsko antarktično ozemlje. Poskusil sem jo lepo odpreti, a sem bil preveč nervozen. Pa srečen. Srečen! Na Antarktiki so se pripravljene pogovarjati z mano. In ne bo imel antarktičnih znamk le nedosegljiv filatelista, ki ima itak že zbirko z nad 60.000 primerki. Tudi jaz jih bom imel! V pismu se mi je predstavil poštar, ki je občasno razdelil prebivalcem raziskovalne postaje Dawson vrečo pisem, prispelih iz Avstralije. Tokrat, pravi, je bila v vreči tako nenavadna kartica, da mi je sklenil odgovoriti nanjo. Može, ki so prišli trumoma pogledat, kaj jim sporočajo od doma, pa je povprašal, če bi kdo želel imeti stik z nekim pobom iz neke Idrije. Našel se je strojni inženir, ki je zaslutil možne koristi zase in

tako se je razvilo večletno dopisovanje. Žal je ta gospod že po nekaj mesecih Antarktiko zapustil in je dopisovanje potekalo po tistem le med celinsko Avstralijo in Idrijo, pa vendar. Bogatejši sem bil za znamke in za izkušnjo, on pa za številne desetine želenih nalepk s steklenic piva (18 pivovarn od Ljubljane do Skopja mi je poslalo nove, še nerabljene nalepke).

Samo ena zgodbica pač. Znamke pa mi še danes predstavljajo okno v širni svet, čeprav sem videl že številne na njih objavljene lepote tudi v resničnem svetu. Živali, rožce, naravni pojavi, gore, mesta z vodnjaki, palačami in pristanišči, katedrale, mošeje, šesterokrake zvezde in minore, neznana simbolika vzhodne modrosti, možje in žene, ki so spreminjali svet na bolje in na slabše, bogastvo in revščina, otroci, kmetje, vojaki, umetniki in njih stvaritve. ... V vsaki državi skušajo s prebivalcem sveta prikazati svoj prispevek k razvoju, kulturi, občudovanju lepega, zgodovini.

Pa odrastem in ugotovim, da lahko tudi sam pripomorem k temu, da tudi moja domovina preko znamk, teh malih papirnato zobatih ambasadorjev, kaže svetu, blizu in daleč, da majhnost v kvadratnih kilometrih ni majhnost duha, da se lahko kosamo z velikimi in da nam ni treba biti nerodno, ker imamo majhno državo. Veliko dosežkov smo preko znamk že objavili svetu in še veliko jih bomo. Pa zraven sem, ko se to dogaja. Lahko dam svoj predlog, na tak ali drugačen način. Slovenec, ki se mu vedno mudi, bo mogoče le prebral, čigav obraz ga gleda z znamke na pismu, na Cookovih otokih ali na Poljskem pa se bodo mogoče vprašali: »Pa kaj je prav v Sloveniji živel ta Ressel, ki je pogruntal, kako se ladje poganja. Pa Janez Puh, da je bil Slovenec, ki je na ceste postavil motorna kolesa. Pa Vega je svetu logaritme preračunal in Potočnik je kozmonavtom nakazal izračun poti v vesolje. Košir je znamko izumil, Puhar pa fotografijo na plošče. Kaj pa je s temi Slovenci? Ali so vse sami pogruntali?« No vsega ne, marsikaj pa s(m)o in še bodo/bomo. Kdaj bo, recimo, izšla znamka ameriškega sina slovenske matere, ki je zgradil jumbo jet, širokotrupno potniško letalo Boeing 747. Kdaj bo(do) izšla(-e) serija(-e) o pokojnih in živih slovenskih misionarjih, ki bi jih lahko razdelili kar po eno serijo na celino. Še veliko imamo povedati o tem in onem narodovem bogastvu sami sebi in svetu. In znamka kot medij ni izumrla, čeprav jih elektronska pošta ne potrebuje. Zaradi elektronskih obvestil je izumrl le portret diktatorja ali kakega bolj ljubljenelega predsednika, ki je včasih najpogosteje gledal s šopov pisem. Razkošna voščila še vedno potujejo po svetu opremljena z znamkami, temi zgovornimi opomniki ponosa vsakega naroda. Seveda zdaj medmrežje dovoljuje vsak trenutek dostop do katerokoli informacije v manj kot sekundi. A prav preveč informacij, preverjenih in nepreverjenih, dekoncentrira. Majhna sličica v zgornjem desnem robu ovojnice pa nevsiljivo ponuja delček lepote ali zgodovine: vsakomur, ki ji nameni pogled in razmislek.

Naše mestno društvo zbiralcev znamk je leta 2009 proslavilo svojo 60

-letnico. Različna so bila težišča dela njegovih članov v različnih obdobjih. Iz starih papirjev je mogoče razbrati, da so na začetku imeli člani več težav kot znamk, ob tem pa veliko volje in navdušenja do tega hobya. Sledilo je obdobje kopičenja znamk, pa spet doba specializacije zbiranja po temah. Zadnjih 25 let pa je težnja na aktivnem vključevanju v izdajanje filatelističnih oboležij z motivi lokalnih zanimivosti. Spominski žigi in ovojnice spremljajo čipkarske festivale in občinske praznike, pa obletnice slavnih dogodkov in pomembnih oblikovalcev lokalne zgodovine. Nad 80 takih uradnih izdaj društva se je nabralo. Sledil jim je mali plaz ljubiteljskih in poslovnih izdaj. Društvo je lobiralo najprej pri JPTT in nato pri Pošti Slovenije in doseglo izdajo blizu 60 poštnih znamk z našimi lokalnimi motivi. K vsaki znamki oziroma seriji je pošta izdala tudi »ovojnico prvega dne«. Vodi seveda čipka, dragocena pa je vsaka uradna poštna izdaja, ki nam in drugim zrcali bogastvo idrijskega in cerkljanskega sveta.

Kaj je torej filatelija? Odkrivanje in prikazovanje sveta skozi posebno optiko miniaturnih prikazov, ki jim je odprta pot v vsako hišo blizu in daleč na tem svetu. Opazovalci ptic, recimo, gledajo lepoto skozi močna lečja svojih kamer, mi pa z lupo med zobatimi okvirčki malih nacionalnih dokumentov časa.

Žal mladine to ne priteguje več kaj posebno !? Dediči zbirk bi radi z njimi le hitro zaslužili. In so razočarani, ko izvedo, da niso vredne toliko kot so upali. Ja, v nasprotju s časom začetkov našega društva je ponudba presegla povpraševanje.

KRONIKA FD IDRIJA 2009

in sem ter tja kaka misel o društvu

Franci Jereb

.... in občni zbor je aprila 2009 spet podal poročila o delu. Lahko smo bili spet ponosni na vse opravljeno in doseženo v letu 2008. Ponosni in zadovoljni ! Res? Kakih 6 do 10 nas je bilo zelo aktivnih, to je res. Pa smo s svojim delom prepričali ostale člane, da smo na pravi poti? Sebe smo, nekaterih ne. Prečiščen seznam članov je pokazal, da je 24 udeležencev občnega zbora doseglo veljaven kvorum, brez statutarnega čakanja pol ure, da se manj od polovice članov po statutu lahko proglasi za veljaven zbor. Včasih 24 ni bilo dovolj. Torej nas je manj. In skozi 2009 je število padlo še za kakih pet članov. Umrl je le eden, žal eden najboljših: naš starosta, naša živa enciklopedija idrijske zgodovine – Jože Rupnik. Glasovi na zboru so predlagali, mogoče zahtevali, spremembe. Ne revolucionarnih, le take, ki bi program in usmeritev društva prilagodile dejanskemu zanimanju članstva. Pa smo se (zaenkrat) odločili za nadaljevanje klasične »pravovernosti« in nismo našim dejavnostim pridružili zbiranja (=zbirateljev) novcev, razglednic, mineralov, drugih zbirateljskih artiklov (ali naj nas res uradno zanimajo le zadnje strani potovanih razglednic?). Seveda pa skoraj vsi člani FD zbiramo še kaj poleg znamk, saj nas je filatelija priučila spoštovanja do zbir.

Na vprašanje, zakaj imamo le dva mladince v članstvu, ne znam(o) odgovoriti. Tudi na to ne, kaj storiti, da bi bilo kaj bolje v bližnji prihodnosti. Niti ponudba znatnih brezplačnih zbir mladih ne privlači več dovolj. So res spreminjajoče se informacije z medmrežja na svetlem ekranu, bežno pojavne, povsem preusmerile pozornost mladih s 140 let razvijajočih in dopolnjujočih se informacijskih miniatur z zobci, ki so doslej v naše albume zapisovale zgodovino, podatke o življenju, delu in uspehih narodov sveta, lepote narave in še marsikaj? Ali zdaj elektronika mladim poleg časa pobere tudi tistega nekaj denarja, ki je za filatelijo potreben poleg zastonjskega rezanja znamk s pisem? So kaj krive poštna uprava sveta, ki pretežno večino pisem brezdušno požigosajo s frankaturnimi stroji brez lepljenja znamk in je lepo opremljeno filatelistično pismo za večino ljudi že neznanost, če že ne dogodek? So te iste uprave krive, ker namesto 30 nacionalnih poštnih znamk na leto planirajo in tiskajo nad 100 različnih enot in to še v raznoraznih blokovnih kombinacijah in variantah, kar demoralizira še prenekaterega odločenega filatelista? In to se ne godi le v banana republikah, saj Avstralije nikoli nismo šteli med nje. Pa Slovenije z njenimi masovnimi vzorci osebnih znamk tudi ne. Včasih smo priča pravi degeneraciji znamke, ker to pač omogoča današnja, že doma dostopna tehnika reprodukcije in publiciranja. Ja, doma dostopna, saj svojo znamko (osebno poštno) zdaj

pripravimo v dnevni ali delovni sobi svojega doma. Kaže, da bomo filatelisti vedno bolj le zbirali, ne pa tudi zbrali (=dopolnili zbirke), če ne bomo primerno zožili tem našega zbiranja. In kaj šele pride? Pravkar se bo v številnih državah, tudi v naši, uradno iztekel vsakršen monopol nad prenosom pošiljk. Pošta bo postala le ena od enakovrednih izvajalcev poštnih storitev. Fantazija mi ne zna pričarati, kaj bo ob tem z znamko. Mogoče ostali vsaj ne bodo uporabljali znamk. Počakajmo in pogledjmo.

Mladim bomo idrijski filatelisti še naprej poskusili posredovati del svojega navdušenja do poštnih znamk. Spodnjeidrijski šolski filatelistični krožek se je lani sicer redkeje sestajal kot prej, vendar živi. Janez Kavčič se mu posveča že leta, med člani pa še ni dobil posnemovalca. Ima še kdo korajžo in voljo za to, dragi idrijski filatelisti?

Ob nedeljah smo se tudi v preteklem letu pridno družili od 9h do 11h v hiši naše začetne učenosti: nekdanji osnovni šoli pod gradom, zgrajeni v Cankarjevem rojstnem letu 1876. Gimnaziji, ki zdaj upravlja to stavbo s kovinarsko in čipkarsko šolo smo zelo hvaležni za kvaliteten, svetel prostor, ki nam je v

Nedeljsko srečanje. Od leve: Ivi Ferjančič, Franci Jereb, Vojko Rejc in Lado Štravs.

nedeljskem dnevu na razpolago za redne aktivnosti. Gospodar Vojko tam blesti, z obilnim delom in ne z govorjenjem, s svojimi natančnimi sezname in prislovično filatelistično natančnostjo pri delitvi novih izdaj Pošte Slovenije in Filateli-

stične uprave OZN. Tajnik Ljubo deli strokovno literaturo in izposoja kataloge. Drobna bogastva članov menjavajo lastnike ali pa so le na ogled za pohvalo in čudenje. Lani mogoče le eno samo nedeljo nismo šli v razred in sta se edina obiskovalca tega dne pogovorila kar ob kavi v Mlinčku. Drugače nas je vedno 10 do 17 na sestanku, mogoče ne ves čas, celo ne istočasno, pa vendar. Okrog enajste ure se je utekla selitev na kavo in enournu debato v Mlinček. Kakšna je razlika: v razredu so pogovori bolj dvostranski, ob kavi pa se med 6 do 10 prisotnimi razvije ura neformalne skupinske debate na res raznotere teme, ki pa se vedno dotaknejo tudi filatelije; kot bi šlo za spontane sestanke neformalnega odbora društva. Marsikaj s teh debat se realizira v delu društva.

Lanski program društva je bil vsekakor izpolnjen, razen v eni točki: zbornik je še vedno ostal v tipkopisu in obseg njegovega kataloga društvenih izdaj še ni povsem dogovorjen. Obeležje Jožefu Mraku sicer spada v program 2009, pa je bilo obravnavano že v lanskem Filatelistu, ki smo ga razdelili članom na zboru. Mimogrede: na občnem zboru sem jaz že lahko spet hodil po nad dvomesečni uporabi bergel zaradi nerodnosti na ledu.

V odboru so po zboru stekle aktivnosti za junijski obeležji, saj se zadnja leta združi sredi tega meseca **praznik Občine Idrija s Festivalom idrijske čipke**, kar nekaterim ni prav všeč, tudi večini članov odbora FDI ne. Pa kaj moremo: pripravljamo pač dve stalni izdaji ob približno istem času. Festival smo počastili z maksimum karto: na starinsko razglednico s podobo dveh čipkastih robčkov smo dodali osebno poštno znamko avtorice Sanje Rejc in priložnostni poštni žig v obliki klekljanega roba robčka. Menim, da je uspel dober promocijski material, ki je bil dva festivalska dneva na razpolago na naši tradicionalni stojnici na robu Mestnega trga, nad katero smo

foto: Ljubo Ujmar

obesili večji obvestilni društveni plakat. V hodniku čipkarske šole smo postavili priložnostno razstavo na temo čipk in naših izdaj. Našo dejavnost je napovedoval katalog festivala. Niko Jereb je razstavo in obeležja predstavil z govorom na skupni otvoritvi festivalskih razstav. Naše delo je bilo pohvalno omenjeno

predvsem na štirih radijskih postajah, pa tudi v tisku. Sliši se malo, vendar ne bi brez udeležbe nikoli verjel, koliko časa, dela in živcev je potrebno ob taki nalogi, saj nič ne poteka idealno. Tudi končna nagrada ni nič drugega kot občutek zadovoljstva ob uspešnih načrtih.

Že enaindvajstič zapored smo počastili praznik Občine Idrija z društveno izdajo. Za tokratno temo smo izbrali mednarodni projekt, v katerega je idrij-

ska občinska uprava vložila veliko dela: UNESCO-v **Camino Real**, o prikazu zgodovine medcelinskih povezav pri trgovanju s srebrom in z živim srebrom. Projektu je dobro kazalo. Prav na praznik 21. 6. naj bi prišli sodelavci projekta iz Španije in Mehike podpisat v Idrijo nadaljnjo fazo dogovorov pred sestan-

kom odbora UNESCO dva tedna kasneje v Seviliji, Španija. Odbor naj bi potrdil projekt, ali pa dodal še nekaj zahtev do uresničitve. Pripravili smo priložnostno poštno ovojnico z osebno pošno znamko in priložnostnim poštnim žigom. Na vsa tri obeležja je avtor Nande Rupnik uspešno združil veliko simbolike, projekt pa je kasneje vseeno zaspal iz razlogov, ki nam filatelistom niso znani, saj filatelija življenje le spremlja in včasih mogoče pogumno spodbuja, ne rešuje pa njegovih zapletov. Tudi to izdajo smo promovirali na razstavi v čipkarski šoli in na naši festivalski stojnici.

Na radiu Odmev, ki se je lani prav sredi junija razširil v Primorski val, so lani obširno poročali o vseh naših javnih aktivnostih in jih napovedovali. Posebej pa nas je isti radio počastil v letu 2009 še trikrat:

- pripravili so intervju o filatelističnih obeležjih leta 2009 z mano v juniju,
- septembra so pripravili daljšo oddajo »Tretja mladost: portret filatelista« o življenju Nikota Jereba,
- oddajo »Odmevno« pa so osmega decembra 2009 posvetili naši društveni šestdesetletnici.

Res se ne moremo pritožiti, da naše delo ne bi bilo opaženo. Hvala vsem, ki ste zaslužni za to, predvsem zvesti spremljevalki društva Metki.

Poleti smo v odboru preživel precej depresivnih in težkih ur zaradi objektivno nepotrebnih, sicer pa pravno razumljivih uradnih zapletov s finančnimi oblastmi ob naših skoraj butalskih nerodnostih pri našem poslovanju, ki sicer niso naredile nobene škode družbi, ne dobička nam, pokazale pa so, da se bomo morali posvečati tudi razvoju organizacijskih formalnosti in ne le filatelističnim načrtom. Rekel sem »butalskih«, pa bi moral mogoče uporabiti izraz »muhoborskih«, saj je pred stoletjem tedanji idrijski sodnik Fran Milčinski napisal že malo pozabljeno knjigo Muhoborci, o meščanih tri hribe in tri doline stran od Ljubljane. Ni dvoma na katero mesto je mislil. Na tej podlagi so se mu kasneje izkristalizirali Butalci.

Posodobili smo torej poslovanje z novo finančno tehnično sodelavko in umirili živce. Ta zaplet je bil tudi eden od razlogov, da smo septembra pripravili na gradu v Idriji sestanek Izvršnega odbora FZS, ki je med svoj redni program (predvsem priprava Almanaha) vključil tudi obravnavo teh formalnih zapletov v FDI in dal priporočila za izhod iz krize.

Z jesenjo smo se ohladili tudi čustveno in spet z novim elanom pripravili proslavo 60-letnice društva. Izbrali smo dan sv. Barbare, ki je bil stoletja in je še v Idriji za marsikoga formalno ali neformalno praznični dan. Ugledni gostje iz filatelističnih organizacij od Maribora čez Ljubljano do Gorice so se ta večer kljub obilni moči iz oblakov pridružili praznovanju naših članov pri Črnem orlu, kjer smo pripravili obsežnejšo razstavo na temo slovenskih božičnih izdaj, na temo izdaj FD Idrija in prvič tudi na temo osebnih poštnih znamk iz Idrije in okolice. **60-letnico FDI** je potrjevala priložnostna ovojnica z osebno pošno

znamko in priložnostnim poštanim žigom. Vse to je likovno zasnoval Nande Rupnik. Zaslužnim članom, gostom in organizacijam smo podelili vrsto diplom, zahval. Štirim najstarejšim članom smo podelili častno članstvo v društvu. V restavraciji Nebesa, ki je zdaj na Kolektorju, smo se do poznih ur družili ob jedaci in pijači v pogovoru z gosti in med seboj.

Na devetdnevni razstavi so v 18 vitrinah prikazali 216 listov naši člani: Janko Štampfl – Božične in novoletne slovenske poštne znamke, Vojko Rejc – izdaje FD Idrija in osebne poštne znamke, Ljubo Ukmar – poštne znamke 1990-2009, idrijsko-cerkljanski motivi. Za polno vitrino je bilo tudi priznanj Filatelističnemu društvu. Poleg »našega« radia so predstavili to srečanje in razstavo tudi nacionalna televizija (TV Slovenija, TV Koper) in tiskani nacionalni (Delo, Družina), regionalni (Primorske novice) in lokalni (Idrijske novice) tiskani mediji.

Decembra je našemu članu Srečku Kogoju ob podpori ICRE uspešna vzpostavitev društvene internetne strani, ki se postopno polni s podatkovnim in slikovnim materialom. Srečko je z Ljubotovo pomočjo do izida Filatelista postavil na medmrežje že pravo bogastvo, vredno ogleda. Oglejte si stran:

<http://fd-idrija.icra.si/>

Kaj smo še delali v letu 2009?

Silvij Bajc, član odbora FD, je pridno vsak mesec pripravil novo torbo materiala krožne menjave, ki jo v našem društvu uporablja 20 članov. Silvij se je tudi redno udeleževal sestankov Izvršnega odbora FZS v Ljubljani, katerega član je.

Naše pozornosti, verjetno pa tudi pozornosti širše filatelistične srenje, je

vredna že 20-letna dejavnost Janka Štampfla, ki jo z obilnim filatelističnim znanjem še vedno opravlja z njemu lastno strastnostjo. Kljub svojim daljšim odsotnostim na daljnih obalah ves ta čas objavlja filatelistično kolumno v sredinem Dnevniku: edini podvig te vrste v Sloveniji.

Člani društva smo skupinsko in posamezno potovali na sejme in razstave: maja 2009 na Veronafil v Verono, marca 2009 in 2010 na Collecto v Ljubljano. V Škofjo Loko smo šli na filatelistično razstavo in izdajo filatelističnih obeležij lokalnega filatelističnega društva, katerega predsednik, gospod Beričič, je mimogrede rečeno, tudi naših dolin list. Dogodek je spremljal muzejsko razstavo starinskih skrinj, ki jo je slovesno z govorom počastila ministrica za kulturo Republike Slovenije.

Ob 60-letnici društva sem, povsem samoiniciativno, »nasedel« tudi vabljivosti izdaje osebnih poštних znamk, na katerih sem v najnižji nakladi prikazal delavnega gospodarja Vojkota, bivšega in še vedno hiperaktivnega predsednika Nikota in našo priljubljeno sodelavko Metko Rupnik. To naj bi bila pika na i uradnim priznanjem. Res hvala vsem za njihovo požrtvovalnost.

Delo zadnjih dveh let idrijskega Filatelističnega društva smo poslali v oceno na FZS, ki je letos spet točkovala naše društvene aktivnosti. Za posebno priznanje smo predlagali našega 25-letnega predsednika Nikota, ki je delo društva razživel do skrajnosti. Med slovenskimi društvi je naše za preteklo dveletno obdobje zasedlo tretje mesto (slika diplome je na zadnji strani) in sicer za FD Lovrenc Košir, Škofja Loka in FD Trbovlje ter pred FD F. Marušič, Nova Gorica in FD Maribor. Nikolaj Jereb pa je prejel priznanje Lovrenca Koširja za življenjsko delo. Čestitke vsem zaslužnim, predvsem pa prijatelju Nikotu.

Odbor je v začetku leta 2010 zastavil program dela za 2010, ki je podoben dosedanjim letnim programom in ga bomo obravnavali na občnem zboru. Predvideli smo 4 izdaje, povpraševanje pa je tudi po peti. Obeležiti želimo dokončno prenovitev Psihiatrične bolnišnice Idrija, velik dosežek zadnjih let, ki bo, upamo, zagotovil nadaljnje delovanje bolnišnice prav v Idriji, kljub apetitom po njeni selitvi iz naše kotline. Ta otvoritev je bila predvidena za februar, pa se je zavleklo pri izvajalcih. Verjetno se bo zgodila maja. Spet bomo obeležili praznik Občine Idrija: tokrat z žlikrofi, ki so postali prva slovenska zaščitena evropska znamka jedi. Festival idrijske čipke je seveda ponovno v programu. Zanj moramo najti ustrezno obliko predstavitve. Obeležiti pa moramo tudi jubilej ustanovitelja ljubljanskega botaničnega vrta, slovenskega botanika, Idričana, Franca Hladnika. Pošta Slovenije mu priložnostne znamke ni namenila, bo pa v maju počaščen z izdajo spominskega slovenskega kovanca za 2 evra. Mi bomo verjetno počakali simpozij o njem v Idriji, ki je načrtovan jeseni.

Konec marca nas je nad 10 obiskalo četrto Collecto v Ljubljani. Zelo lahkih žepov in polni bogastev smo odhajali od tam, pripravljat Filatelista in občni zbor...

NAGOVOR OB PRAZNOVANJU 60-LETNICE FD I DRIJA

Franci Jereb

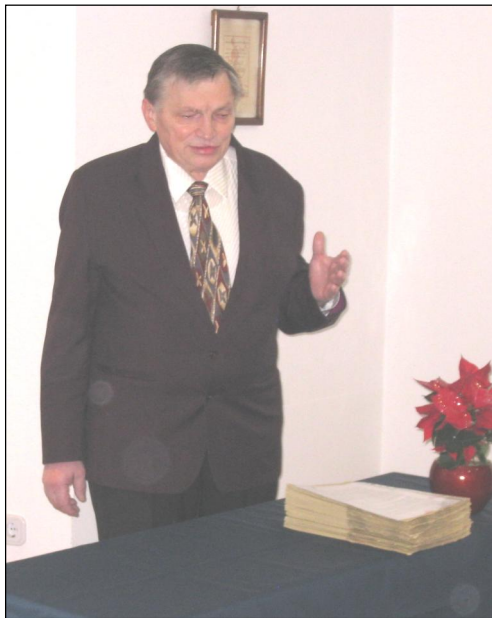

foto: Ljubo Ukmnar

Znamke so zbirali že nekateri naši stari očetje, pa očetje tudi, če so si lahko privoščili ta včasih malo dražji hobi. 1949. leta so se po vojni zbirale skupine navdušenih slovenskih zbiralcev in ustanavljale lokalna društva in Filatelistično zvezo, kot povezovalno organizacijo. Idriječani smo, pardon, mi smo kljub starosti premladi: Idriječani so sodelovali pri ustanavljanju društva doma in Zveze v Ljubljani. Omenim naj Ferda Kobala, ki je bil med protagonisti Filatelistične zveze Slovenije in gospode: Srečka Logarja, Rafaela Jereba in Josipa Pivka, ki so vzpostavili idrijsko Društvo kot peto v Sloveniji.

Problemi in delo zbiralcev so bili takrat drugačni kot danes. Dostop do znamk, tudi domačih, je bil zelo otežen. Ni bilo dobiti katalogov, celo primernega papirja ne. Pa so zbirke le rasle v vrtoglave desetine tisočev znamk. Prvih deset let so člani veliko razstavljali, mladi in stari. Vsako leto so Idriječani, če jih je to zanimalo, lahko videli filatelistično razstavo. 1965. leta se je zgodilo v naši kotlini celo mednarodno srečanje filatelistov, ob katerem je svetlobo ugledala prva društvena spominska ovojnica.

Naslednjih 30 let je bilo posvečenih zbiranju in specializaciji tem pri posameznih zbiralcih, saj se je število znamk množilo da je kaj. Več o teh letih bo povedal zbornik društva, ki bo dotiskan v prihajajoči zimi, saj v kratkem nagovoru ni mogoče zaobjeti vsega ljubiteljskega dela.

Zadnjih 20 let je težišče dela društva prešlo iz zbirateljstva na aktivni vpliv na politiko izdajanja domačih poštnih znamk ter na obeleževanje pomembnih dogodkov in obletnic na Idrijskem in Cerkljanskem s spominskimi ovojnicami in žigi. Čeprav je filatelija le spremljanje življenja, so včasih naše društvene akcije, hote ali nehote, vplivale tudi na razne splošne lokalne odločitve.

Pred vami je razstava 81 uradnih izdaj (spremljalo jih je še precej neuradnih variant) našega društva, ki bodo podrobneje katalogizirane v nastajajočem zborniku.

Pri JPPT smo 1990 prvič uspeli doseči izdajo dveh znamk ob 500-letnici mesta Idrija in njenega rudnika. Kasneje pa nas je Pošta Slovenija pogosto uslišala z izdajo znamk ne teme iz naših krajev, ki jih lahko vidite na razstavnih panojih. Upamo, da bomo deležni še drugih uradnih izdaj znamk Pošte Slovenije z idrijskimi motivi. Zadnjih par let so se namnožile tako imenovane osebne poštna znamke, ki jih lahko vsakdo naroči in jih dobi v par dneh za nekaj denarja in brez posebnega truda. Te znamke, nikjer katalogizirane, predstavljajo filatelistom nenavaden problem, a jih vseeno ne zavračamo. Nekaj jih je prikazanih na panojih.

S svojimi izdajami in s popularizacijo lokalne zgodovine ob promocijah žigov, ovojnic in znamk smo poskušali osveščati ljudi doma in povsod, kamor znamke potujejo kot ambasadorji naše države in krajev. In to delo ni več le zapečarsko zbiranje zobatih papirčkov. Nove ideje, kako popestriti filatelistično delo v času, ko je večina pošte začela potovati brez znamk na medmrežju, se še vedno rojevajo. Znamka in njeno sporočilo se še vedno trdno držita v sedlu. Upam, da bo tudi mladina ugotovila, koliko zgodovine, zemljepisa in še česa se lahko mimogrede naučiš ob tem hobiju in pomladila naše društvene vrste.

Del razstave smo namenili prikazu božičnih in novoletnih znamk Pošte Slovenije. Prikaz je opremljen s povednimi in polemičnimi razlagami, ki prikazujejo stalen boj pri izdajateljski politiki med profitom založnika in lepoto, sporočilnostjo in filatelistično cenjenostjo poštna znamke.

Ob našem jubileju želim podeliti priznanja res zaslužnim članom, diplome tistim, ki so s srcem pri stvari in zahvale zunanjim sodelavcem in sofilatelistom iz sosednjih društev, ki so nam pogosto opora pri naših načrtih. Štirim možem, ki so k društvu pristopili v njegovih začetkih, pa smo sklenili podeliti častno članstvo. Po podelitvi listin si bomo nazdravili, si ogledali razstavo, poklepetali o tem in onem, ker smo se zbrali iz toliko vetrov in ustvarili priliko za pogovor. Po tem druženju pa vabim člane društva in goste na slovesno večerjo v nova Nebesa.

60-letnega dela ne bom našteval na tem mestu. Ko pride zbornik, bo opisano na enem mestu. Zaenkrat se je pa treba za njegov prikaz v zadnjih 20 letih potruditi skozi opise v Filatelistu.

Vsem idrijskim filatelistom iskrene čestitke ob 60-letnici. Naj nas prehojena pot spodbudi za nadaljne delo. Hvala vsem ostalim, ki ste kljub slabemu vremenu tukaj in s svojim zanimanjem kažete, da nismo zgrešili poti.

ČASTNI ČLANI so postali:

1. Kogoj Leopold
2. Lapajne Milan
3. Pirc Janez (Janko)
4. Rupnik Jože

PRIZNANJA so prejeli:

1. Bajc Silvester	5. Lapajne Peter	9. Štampfl Janko
2. Jereb Nikolaj	6. Močnik Metod	10. Ukmar Ljubo
3. Jurjavčič Miran	7. Rejc Vojko	11. Vidmar Franci
4. Kavčič Janez	8. Rupnik Metka	

DIPLOME so prejeli:

1. Jereb Franci	7. Rupnik Nande
2. Kogoj Leopold	8. Društvo zbiralcev, Ajdovščina - Nova Gorica
3. Lapajne Milan	9. Filat.društvo dr. Franc Marušič, Nova Gorica
4. Rupnik Boris	10. Filatelistično društvo Lovro Košir, Škofja Loka
5. Rupnik Jože	12. Pirc Janez (Janko)
6. Štravs Vladimir	13. Skočir Rudolf

ZAHVALE so prejeli:

1. Čeligoj Vojko	10. Občina Cerkno
2. Filatelistična zveza Slovenije	11. Občina Idrija
3. Gimnazija Jurija Vege, Idrija	12. Pošta 5280 Idrija
4. ICRA, Idrija	13. Pošta 5282 Cerkno
5. Koder Cveto	14. Radio Odmev, Cerkno
6. Linec Milko	15. Rejc Sanja
7. Maurič Igor	16. SKEI, Idrija
8. Mestni muzej Idrija	17. Zgodovinski arhiv
9. Muzejsko društvo Idrija	Ljubljana, enota Idrija

Trije zelo pridni pa namesto dodatnega bonbončka dobijo po polo osebnih znamk, kot jih kažejo spodnje slike:

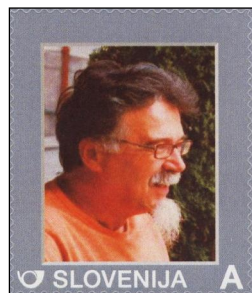
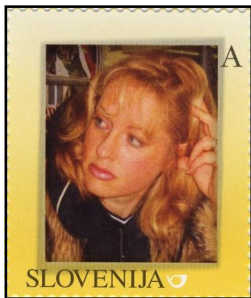

foto: Ljubo Ukmar

Pred začetkom slovesnosti 60-letnice FD Idrinja pri Črnem orlu....

ČLANSTVO FD IDRIJA - MAJ 2010

Ljubo Ukmar

	<i>priimek in ime</i>	<i>kraj bivanja</i>	<i>leto rojstva</i>	<i>član FDI</i>
1.	BAJC SILVESTER	IDRIJA	1952	1959
2.	BEVK INES	IDRIJA	1961	1996
3.	BEVK SAMO	IDRIJA	1956	1967
4.	BONČINA IGOR	IDRIJA	1968	1979
5.	ČERV DIMITRIJ	IDRIJA	1958	1975
6.	FERJANČIČ IVI	IDRIJA	1951	1964
7.	FRANZINI LUCIANO	IDRIJA	1940	1993
8.	HVALA SIMON	IDRIJA	1991	2004
9.	JAGER RUŽA	LJUBLJANA	?	2003
10.	JEREB FRANCI	IDRIJA	1951	1970
11.	JEREB NACE	IDRIJA	1985	1995
12.	JEREB NIKO	IDRIJA	1940	1965
13.	JEŽ DRAGO	IDRIJA	1947	1969
14.	JURJAVČIČ MIRAN	IDRIJA	1956	1965
15.	KAVČIČ JANEZ	IDRIJA	1943	1953
16.	KOGEJ BORIS	IDRIJA	1946	1990
17.	KOGEJ MILAN	IDRIJA	1940	1955
18.	KOGOJ LEOPOLD	IDRIJA	1927	1951
19.	KOGOJ SREČKO	IDRIJA	1954	2009
20.	KOVAČIČ STANKO	IDRIJA	1951	1970
21.	KRAPEŽ ANDREJ	TOLMIN	1935	1993
22.	KRIŽAJ IGOR	IDRIJA	1963	1973
23.	LAPAJNE MILAN	IDRIJA	1926	1951
24.	LAPAJNE PETER	IDRIJA	1946	1980
25.	LIKAR DARJA	SR. KANOMLJA	1987	2001
26.	MERVIC EGON	IDRIJA	1954	1968
27.	MOČNIK METOD	CERKNO	1936	1963
28.	NOVAK MIRAN	IDRIJA	1955	1973
29.	OGRIČ STANKO	IDRIJA	1951	1991
30.	PODVRŠČEK OSKAR	IDRIJA	1940	1994
31.	POLJANEC BORIS	IDRIJA	1952	1972
32.	REJC VOJKO	SP. IDRIJA	1951	1974
33.	REJEC DEJAN	IDRIJA	1989	2001
34.	RUPNIK BORIS	IDRIJA	1939	1985
35.	SIMONIČ RAJKO	IDRIJA	1948	1993
36.	ŠTAMPFL JANKO	LJUBLJANA	1946	1997

37.	ŠTRAVS VLADO	IDRIJA	1944	1968
38.	ŠUBIC MARKO	IDRIJA	1946	1977
39.	UKMAR LJUBO	IDRIJA	1951	1988
40.	VIDMAR FRANC	IDRIJA	1938	1964
41.	XHOKO LEO	IDRIJA	1950	1962

Članstvo v FDI po letih

<i>leto</i>	<i>člani</i>	<i>mladinci</i>	<i>skupaj</i>
1949	15	5	20
1960	34	9	43
2000	53	4	57
2005	52	7	59
2010	39	1	41

Najstarejši člani FDI

<i>priimek in ime</i>	<i>kraj bivanja</i>	<i>leto rojstva</i>	<i>starost</i>
LAPAJNE MILAN	IDRIJA	1926	84
KOGOJ LEOPOLD	IDRIJA	1927	83
KRAPEŽ ANDREJ	TOLMIN	1935	75

Najmlajši člani FDI

<i>priimek in ime</i>	<i>kraj bivanja</i>	<i>leto rojstva</i>	<i>starost</i>
HVALA SIMON	IDRIJA	1991	19
REJEC DEJAN	IDRIJA	1989	21
LIKAR DARJA	SR. KANOMLJA	1987	23

Ženske v FDI

<i>priimek in ime</i>	<i>kraj bivanja</i>
BEVK INES	IDRIJA
JAGER RUŽA	LJUBLJANA
LIKAR DARJA	SR. KANOMLJA

Najdaljši staž v FDI

Milan Lapajne

Leopold Kogoj

Milan Kogej

<i>priimek in ime</i>	<i>kraj bivanja</i>	<i>leto rojstva</i>	<i>staž</i>
LAPAJNE MILAN	IDRIJA	1926	59
KOGOJ LEOPOLD	IDRIJA	1927	59
KOGEJ MILAN	IDRIJA	1940	55

Povprečna starost članov FDI v letu 2010

58 let

IDRIJSKA ČIPKA IN FESTIVAL IDRIJSKE ČIPKE

Jožica Lazar

Iz zgodovine idrijske čipke

Idrija zavzema posebno mesto med kraji na Slovenskem, kjer so doma čipke. Je zgodovinsko izpričano središče izdelovanja klekljanih čipk, saj najstarejši dokument, ki izpričuje to obrt na našem območju, govori prav o čipkah in njihovih izdelovalkah iz Idrije v davnem letu 1696.

Kdaj in od kod je čipkarsko znanje prišlo v Idrijo, ostaja nerazrešeno vprašanje. Verjetno je res, da so večino k nam prinesle žene rudarjev in rudniških strokovnjakov iz nemških in čeških dežel, ki so prihajali delat v idrijski rudnik.

Ker se je klekljarsko znanje v glavnem širilo kot izročilo iz roda v rod, je bilo pomembno uvajanje organiziranega poučevanja klekljaric v obliki tečajev in šol. Prvo tako šolo je leta 1764 v Ljubljani odprla cesarica Marija Terezija, a je delovala le kratek čas. Ponovno je bila ustanovljena v Idriji dobrih sto let kasneje (1876) in deluje še danes. Prva učiteljica v njej je bila domačinka Ivanka Ferjančič (rodila se je leta 1850, umrla leta 1879).

Skozi desetletja je idrijska čipkarska šola izobrazila številne dobre klekljarice. Za svoje izdelke so že v 19. in začetku 20. stoletja prejemale najvišja priznanja na svetovnih razstavah v Parizu in na Dunaju. Mnoge od njih so postale učiteljice klekljanja doma in daleč po evropskih deželah. Z njimi se je v svet širilo znanje in širil se je model idrijske čipkarske šole.

Šola in najsmelejši trgovci s čipkami, med katere se na prvo mesto uvršča Franc Lapajne (rodil se je leta 1855, umrl leta 1893), so dali temeljni pečat idrijski čipki. Njene prepoznavne značilnosti se namreč oblikujejo prav v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja. Tedaj idrijska čipka dobi svoj izraz v tehnološkem in oblikovnem pogledu in ta jo opredeljuje med drugimi evropskimi čipkami. Dotedanje vejevke in pečne čipke, ki se klekljajo z mnogo pari klekljev (30, 50 ali več), postopoma nadomestijo nove, tiste s sedmimi pari. Za razliko od starejših, ki so bile delane le na metre, sedaj nastajajo tudi čipke zaključenih oblik: krogi, kvadrati, ovali ...

V času med svetovnjima vojnoma na razvoj čipke bistveno vpliva bližnji italijanski trg. Ta zahteva enostavnejšo čipko z manj zahtevnega dela v njej in zato seveda cenejšo.

Najstarejše čipke so bile izdelane iz bolj grobega lanenega sukanca v naravni oziroma beli barvi. Glavni kupci so bili Cerkev in posvetna gospoda, v 19. stoletju tudi premožnejši kmetje.

Zanimanje za bogate in kakovostne čipke izjemno narašča. Oživljajo se tradicionalne čipke in ustvarjajo se nove. Iz Idrije je v preteklosti nemalo čipk šlo v svet. Le za ščep jih je ostalo doma, kajti idrijske žene so klekljale zaradi zaslužka. Vendar si je vsaka nevesta pripravila v balo tudi posteljnino in perilo, okrašeno s čipkami. Danes čipke še vedno krasijo naše domove, so pomembna sestavina modnih dodatkov in oblačil, svoje mesto pa so našle tudi med poslovnimi in protokolarnimi darili.

Vir: Ivana Leskovec, Idrijska čipka, katalog ob potujoči razstavi idrijskih čipk, nov. 2004.

Geografska označba 'Idrijska čipka'

Pomembna prelomnica v čipkarstvu je leto 2000, ko je Občina Idrija na Uradu Republike Slovenije za intelektualno lastnino ime Idrijska čipka zavarovala z geografsko označbo. Ta nam v skladu s slovensko zakonodajo sporoča, da so čipke, ki nosijo oznako Idrijska čipka, izdelane na območju Dežele Idrijske čipke, so iz naravnih materialov, sklekljane v tradicionalnih tehnikah, na vzorcih, ki so ali kopije čipkarske dediščine, ali elementi čipkarske šole, ali avtorske čipke, in izpolnjujejo predpisane zahteve o kakovosti. Prav zaradi zahteve po preverjanju kvalitete je Idrijska čipka izrazito prepoznavna. To ji omogoča natančno izdelan sistem ocenjevanja, sestavljen iz 59 osnov, ki so skupne vsem čipkam, 29 tehnik in 59 elementov. Ker je posamezna čipka kombinacija vsega tega, ni treba ocenjevati vsake posebej – zadostuje, da klekljarica pridobi zadostno število točk za posamezne sestavine čipk, ki se nato ponavljajo v različnih vzorcih. Ocenjevanja izvaja strokovna komisija večkrat na leto, klekljarica pa ji mora prinesiti čipke v oceno vsakih pet let.

Geografska označba je kolektivna pravica in pripada vsem klekljaricam na območju občin ali delov občin: Idrija, Cerkno, Logatec, Vrhnika, Dobrova-Polhov Gradec, Horjul, Tolmin, Ajdovščina, Nova Gorica in Kanal, ki izdelujejo čipke v skladu z dogovorjenimi zahtevami, in predstavlja zato tudi garancijo izvora in kvalitete izdelka.

Naraščajoče zavedanje lastne etnične, nacionalne in kulturne identitete je pripeljalo do tega, da je postal prav izvor izdelkov pomembna trženjska prvina. Tržne raziskave kažejo, da porabniki vedno manj diferencirajo izdelke glede na funkcionalne učinke, ki jih ti zagotavljajo, in vedno bolj zaznavajo njihovo dodatno vrednost kot podobo, ki naj bi se skladala z njihovim simbolnim svetom. Prav tako tudi podoba območja kot vsota asociacij, informacij, izkušenj in predstav o krajih ali državah, v katerih so proizvodi izdelani, vpliva na njihovo vrednotenje. Idrijska čipka si je skozi stoletja pridobivala ugled

in sloves. V sebi združuje tradicijo, spretnost in znanje, ki dajejo konkurenčno prednost območju in ljudem.

Vir: Andra Marinko, Idrijska čipka, katalog ob potujoči razstavi idrijskih čipk, nov. 2004.

Festival idrijske čipke

Uvod v poletje zaznamuje Festival idrijske čipke, ki je dobro znan tudi v širšem evropskem prostoru kot etnološka, kulturna, izobraževalna in turistična prireditev, ki daje Idriji svojevrstni pečat. V tem času mesto še posebej zaživi v duhu klekljaric in idrijske čipke. Osrednji dogodek je državno tekmovanje v klekljanju otrok in odraslih, ki se ga udeležujejo klekljarice in klekljarji iz različnih krajev Slovenije in iz tujine. Prireditev namenja posebno skrb ohranjanju in razvoju edinstvene umetnosti, tj. klekljanju in idrijski čipki. Dogodki, ki se zvrstijo, so zanimivi, namenjeni pa so ljubiteljem idrijske čipke in tudi drugim obiskovalcem, domačinom in turistom iz Slovenije in od drugod.

V letu 2009 se je odvijal že 28. Festival idrijske čipke, ki je tako kot Festivali prejšnjih let združeval različne dogodke, in na ogled postavil najboljše in najlepše kar premore Idrija. Stalnica je razstava čipk učenk in učencev Čipkarske šole Idrija, na ogled pa so tudi razstave odraslih klekljaric – v letu 2009 tistih, ki so se udeležile natečaja »Idrijski človek« in natečaja »Lepota v malem«. Poleg teh razstav je pomembna udeležba Naravoslovno tehnične fakultete, študentk in profesorice Oblikovanja tekstilij in oblačil, Oddelka za tekstilstvo NTF Univerze v Ljubljani, saj profesorice in študentke z novimi pristopi in pogledi na čipko preizkušajo možnosti uporabe in promocije čipke na nov način. Za ohranjanje in izredno kakovostno predstavitev bogate kulturne dediščine je neprecenljiva vloga Mestnega muzeja Idrija. Poleg stalne razstave Čipka – z nitjo pisana zgodovina, pripravi vsako leto tematsko razstavo, ki je vezana na čipke.

Prebivalci idrijske občine živimo s paznikom idrijske čipke, Festival se ohranja zaradi zavzetosti društev in posameznikov. Tistih, ki so neposredno povezani s čipko kot tudi tistih, ki imajo Idrijo radi in želijo pokazati tudi drugim, kako dragocena je naša dediščina, kako lepa in radoživa je naša vsakdanjost in kako skrbno moramo paziti na naše zaklade za prihodnje rodove. Pomembni so vsi kamenčki v mozaiku, ki ustvarjajo podobo Idrije in jo na Festivalu, kot največji turistični prireditvi v občini, tudi predstavljajo.

Pomembni so sponzorji in donatorji, pomembna so društva (Filatelistično društvo idrija, Društvo kmečkih žena, Društvo za promocijo in

zaščito idrijskih jedi, kulturna društva, turistična društva,..), pomembne so klekljarice in vsi turistični ponudniki. Pomembni pa smo tudi vsi obiskovalci Festivala, saj je Festival vendar namenjen vsem nam.

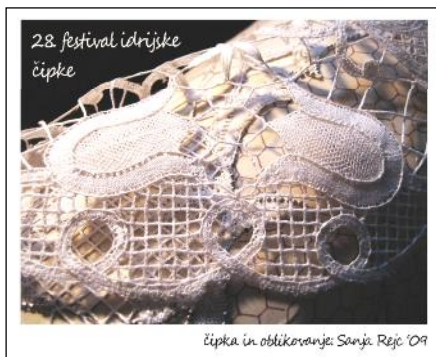
Vir: Jožica Lazar, Tadeja Bezeljak et al.: Idrija, kjer se čipke z živim srebrom prepletajo, nov. 2008.

»Štant« FD Idrija na Festivalu idrijske čipke 2009.
Od leve: Miran Jurjavčič, Niko Jereb, Ljubo Ukmar, Franci Jereb in Samo Bevk.

OSEBNA ZNAMKA IN ŽIG FESTIVAL IDRIJSKE ČIPKE 2009

Sanja Rejc

Pri oblikovanju znamke in žiga za obležitev 28. Festivala idrijske čipke je bilo sprva kar nekaj različnih idej. Na koncu sem se pri znamki odločila za fotografijo. Gre seveda za posnetek čipke. Tulipan, ki je na fotografiji, je bil sklekljan že pred leti, a je še vedno na buli. Za to priložnost sem del sklekljane čipke odpela s papirca in privzdignila z bule, tako da je nastala tridimenzionalna, večplastna forma. Z različnih kotov sem nato čipko fotografirala, v ospredju pa se je znašel tulipan.

Za žig pa sem se obrnila kar k osnovi vsake čipke – papircu. Ker mora biti žig čitljiv, je potrebno elemente v njem čimbolj poenostaviti. S tega vidika je črna risba papirca zelo primerna. Hkrati pa na simbolni ravni predstavlja temelj čipkarstva.

CAMI NO REAL

Bojan Režun, Franci Jereb

Od leta 1994 poskuša Idrija (RŽS in Občina s širšo podporo) za svojo zgodovinsko dediščino pri UNESCO uveljaviti mednarodno priznanje in zaščito. Najprej se je prijavljala sama, pa je nad 10 let ostajala na poskusnem seznamu (= tentative list) svetovne dediščine.

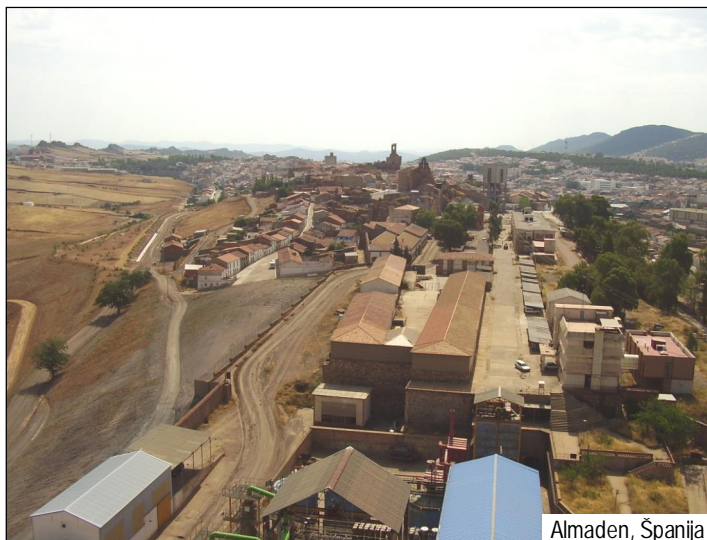
V letu 2007 prvič najdemo Idrijo na tem poskusnem seznamu v medcelinskem okviru pod naslovom »Idrija na živosrebrni medcelinski poti Camino Real« s pripisom, da se bo do vpisa na stalni seznam raziskala in utemeljevala zgodovinska dediščina te poti.

Camino Real? Kraljeva pot! Kaj to pomeni v povezavi z Idrijo? Leta 2007 se je glasilo uradno ime dosjeja, ki ga je pri UNESCO za zaščito kulturne dediščine predstavilo več delovnih skupin, med njimi tudi idrijska:

The Mercury and Silver Binomial On the Intercontinental Camino Real Almadén, Spain; Huancavelica, Peru; Idrija, Slovenia; San Luis Potósi, Mexico.

Oziroma prevedeno:

Živo srebro in srebro na medcelinski Camino Real med Almadénom, Huancavelico, Idrijo in San Luis Potósiem .

Almadén, Španija

Obarvali smo dele teksta, ki so v razvoju projekta kasneje odpadli. Spomladi 2009 so najprej opustili zeleni del imena. Odbor projekta v Huancavelici, Peru, je namreč sporočil, da so zaenkrat zaradi objektivnih težav (potres v Peruju) prekinili z delom na dosjeju in da izstopajo iz priprav. Dodali so, da bodo v kasnejših letih mogoče spet razmis-

lili o pristopu. Tako je pred srečanjem UNESCO-vega odbora v Seviliji, Španija, v juniju 2009 ime nominiranega projekta izgubilo ime tega kraja in ohranilo le Almadén, Idrijo in San Luis Potósi. V tej fazi je idrijsko filatelistično

društvo izdalo svoje obeležje ob domačem občinskem prazniku.

Zaradi več razlogov so na skupščini UNESCO konec junija 2009 v Seviliji opustili v imenu projekta tudi besedi »Camino Real« (modri del). Eden od razlogov je, da dela poti do same Idrije niso nikoli tako imenovali, drugi pa je, da se v svetu tako uradno imenujejo že marsikatera pot in projekt. Z nekaterimi priporočili za dopolnitev UNESCO projekt pušča v fazi dopolnjevanja do naslednjega zasedanja julija 2010 v Braziliji, kjer bo nominacija predstavljena s skrajšanim naslovom »*Živo srebro in srebro. Almadén in Idrija s San Luis Potósijem*«. Glavna kontaktna oseba projekta na slovenskem vladnem nivoju je mag. Dušan Kramberger, idrijski del mednarodnega koordinacijskega odbora projekta pa zastopata Bojan Režun, predstavnik RŽS Idrija in hkrati podžupan občine Idrija ter Ivana Leskovec, direktorica Mestnega muzeja Idrija. Projekt pa živi in se razvija dalje z dopolnjevanjem zahtev iz Seville.

Kandidatura dediščine živega srebra v Idriji za vpis na UNESCO-v seznam svetovne dediščine. Bojan Sever, župan Občine Idrija, pomladi 2009

Bogata kulturna in tehniška dediščina, ki je v Idriji nastajala v poltisočletnem obdobju pridobivanja živega srebra, je zapuščina neprecenljive vrednosti. Pridobivanje živega srebra se sicer dokončno poslavlja iz našega, evropskega in svetovnega prostora, na nas pa je, da najdemo način, kako ohraniti dosežke izjemnega pomena, ki jih je rudarjenje tukaj pustilo, pa tudi način za sanacijo tistih vplivov, ki so povzročili degradacijo našega okolja.

Mednarodni projekt Idrija na medcelinski poti živega srebra Camino Real znotraj serijske nominacije štirih držav Slovenije, Španije, Mehike in Peruja, ki jih zgodovinsko povezuje pot živega srebra, za uvrstitev na UNESCO-vo listo svetovne dediščine, je prav gotovo eden od načinov, kako na dobrih osnovah preteklosti usmeriti aktivnosti v zdrav bodoči razvoj.

Uvrstitev na to listo namreč ne pomeni le postati še dodatna točka na prestižnem seznamu, pač pa odpira številne razvojne priložnosti.

Predstavlja pomembno podporo razvoju turizma, za katerega ima Idrija vsekakor odlična izhodišča in jih bo pozitivna promocija, ki jo prinaša uvrstitev na seznam svetovne dediščine, še oplemenitila. Razvoj turistične dejavnosti v tistem obsegu, ki je za tukajšnji prostor primeren, pa bo pomenil dodatno dobro osnovo za širitev drugih dejavnosti, zlasti storitvenih. Povečanje kritične mase uporabnikov storitev bo pripomoglo k preboju na številnih področjih, od gostinstva pa vse do športa in kulture.

Predvsem pa vključitev v projekt nominacije predstavlja priložnost, da svetu ponudimo znanje, ki smo ga pol tisočletja razvijali do zavidljivega nivo-

San Luis Potosí, Mehika

ja. S tem znanjem smo se, vključeni v evropski prostor, sposobni lotevati novih izzivov, predvsem na tistih področjih, kjer se tako ali drugače pojavlja problem živega srebra, med katerimi je eno najpomembnejših sanacija degradiranih površin, kjer so naši strokovnjaki sposobni poiskati

za ljudi in okolje najboljše rešitve. Informacijsko raziskovalno središče za živo srebro, ki bo nosilec teh aktivnosti in bo v našem prostoru nastalo znanje ohranjalo in razvijalo, bo prispevalo k utrjevanju ugleda Idrije kot nosilke razvoja svetovnih tehnologij. Tak sloves si je namreč Idrija skozi zgodovino pridobila, svetovno priznani nosilci našega gospodarstva pa ga ohranjajo in mu dajejo garancijo za bodočnost.

Predvsem pa se moramo zavedati, da je Idrija mesto, kjer se skriva zaklad. Nekoč je ta zaklad čuval jamski škrtat Berkmandlc v obliki bogate živosrebrne rude, naj ga čuva tudi danes in jutri kot neprecenljivo dediščino in znanje, ki iz nje izhaja.

Povzetek uvoda v slovensko verzijo uradnega dosjeja projekta, junij 2009, po odstopu Peruja (izvod dosjeja hrani tudi Mestna knjižnica in čitalnica Idrija)

Kulturna dediščina rudnikov Almadén (Španija), Idrija (Slovenija) in zgodovinskega rudarskega mesta San Luis Potósi (Mehika), vključena v to nominacijo, je predstavljena kot sestavni del skupne dediščine mednarodne veljave, saj odlično predstavlja zgodovinski pomen metode, ki so jo v Ameriki uvedli leta 1555 po odkritju rafiniranja kovin s pomočjo živega srebra. Ta novi način, amalgamacija s HG, znan tudi kot kopasto amalgamiranje, je omogočil izrabo siromašnih rud, rud z vsebnostjo svinca in rud, ki jih je bilo težko obdelati na plavžarski način. Pridobivanje žlahtnih kovin s postopkom amalgamacije je v Ameriki povzročilo veliko odvisnost od živega srebra, katerega uporaba je pripeljala do izjemnega porasta proizvodnje srebra. Zgodovinska dediščina teh krajev obsega številna območja, ki so medsebojno tesno poveza-

na zaradi njihovega skupnega delovanja v zgodovini na tako imenovani medcelinski poti Camino Real (= kraljevski poti) iz Evrope v Novi svet. Živo srebro in srebro sta postala ključno povezani dobrini.

Na podlagi raziskav različnih strokovnjakov nameravamo širiti zavedanje o vrednosti dediščine rudarjenja kovin, ki so nato potovale po Camino Real. Dediščino bomo zaščitili s postavljanjem bistvenih mejnikov univerzalnega pomena: na eni strani evropsko rudarjenje v Almadénu in Idriji, po drugi strani pa nepogrešljivost tega elementa v Ameriki pri proizvodnji srebra, čigar tipični predstavnik je prav San Luis Potósi. Prav dogajanje na tej poti je pomagalo gospodarsko, kulturno in družbeno preobraziti Evropo med 16. in 19. stoletjem. Ta fenomen je sooblikoval ozemeljsko strukturo Amerike ter vplival in še danes vpliva na razvoj kulture živega srebra na obeh straneh Atlantika.

V projektu prikazujemo bogastvo dediščine rudnikov in naselij, nastalih v njihovi bližini, v zgoraj navedenem kontekstu, saj ta predstavlja reprezentativen delček mozaika, v katerem nastopata živo srebro in srebro kot pomembna vzdrževalca obstoja in lastnosti obravnavane kulturne poti. Pobuda za pridružitve našemu projektu ostaja odprta do krajev v Mehiki in Boliviji, od katerih so nekateri posamezno že uveljavili svojo dediščino, posebno še do Huancavelice v Peruju, ki je pomembna za medcelinsko razumevanje tega fenomena.

Projekt preučuje medcelinski Camino Real, po katerem je tekla distribucija živega srebra od dveh največjih evropskih rudnikov proti ameriškim proizvajalcem srebra. Bil je to dobro strukturiran sistem, temelj in gonilna sila nove ekonomije sveta, z dodelano administrativno organizacijo, sodobnimi amalgamacijskimi načini pridobivanja srebra, ki je po istih poteh v Evropo uvažal srebro.

Vendar pa se naš projekt ne osredotoča na številne vidike teh poti kot take, ampak bolj na zaokrožena specifična območja kulturne dediščine iz tega konteksta, ki so bila nepogrešljiva v celi sliki dinamičnega Camina Real. Ko govorimo o binomu živo srebro – srebro, mislimo na sistem povezav med rudarjenjem na obeh straneh Atlantika: na tehnične, transportne, administrativne, finančne, družbene, kulturne dejavnike, ki so oblikovali to sodelovanje v svetovnem gospodarstvu. Ta kulturna pot osmišlja in pojasnjuje skupno kandidaturo obeh celin.

Menimo, da imajo območja dediščine, vključena v to serijsko nominacijo, izjemno univerzalno vrednost, saj presegajo nacionalne meje in so vrednota za človeštvo kot skupna dejavnost brez meja. Celovita zaščita te dediščine je kar najvišjega pomena za mednarodno skupnost. Nominacija takih medkulturnih človeških povezav vpeljuje model za novo etiko vrednotenja skupne svetovne dediščine.

NAŠE ZBIRKE PRIPOVEDUJEJO

Niko Jereb

S to številko Filatelista uvajamo rubriko »Naše zbirke pripovedujejo«. Desetletja se že družimo, na nedeljskih srečanjih razpravljamo o filateliji in o vsem mogočem. Neverjetno pa se sliši, da kaj malo vemo drug za drugega, kaj na področju filatelije zbiramo. Tako na počez že, bi rekli. Ne bi bilo napak, če bi v društvu izvedli anketo o tem, kaj kdo zbira. Morda bi to vzpodbudilo živahnejšo medsebojno menjavo znamk in drugih poštних vrednotnic.

Rubrika »Naše zbirke pripovedujejo« je odprta prav za vse. Širok naslov daje številne možnosti, da se razpišemo o svojih zbirkah, kako smo jih začeli »spravljati skupaj«, kaj nas je pritegnilo, da smo se odločili za določeno državo ali temo. Boris, sedaj edini naš razstavljaev na mednarodnih filatelističnih razstavah, ima najbrž vrsto zanimivih izkušenj in zgodb, ki bi jih z veseljem prebiral. Pa Janko, ki že dolgo krmari po razburkanih filatelističnih vodah. Vsakdo ima v svojih zbirkah primerke, ki so mu posebej pri srcu. Zakaj ne bi o tem spregovoril v našem glasilu. Širi se krog zbirateljev osebnih poštних znamk, ki se množijo in množijo. O teh novih zbirkah ne vemo skoraj ničesar.

Skratka, odprimo vrata svojih zbirk poštних vrednotnic ter o njih in o deželah, ki jih predstavljajo, zapišimo zgodbo. Nekoč sem bral, da je vsaka znamka zgodba zase. Nas je v društvu 42 in ni zlomek, da ne bi bila v vsaki nadaljnji številki ta rubrika zapolnjena. Za pokušino in v upanju, da se bo nova rubrika »prijela«, prispevam prvi članek.

ANTARKTIKA

Niko Jereb

Moj dolgoletni, sedaj žal že pokojni prijatelj iz Avstralije, mi je poleg avstralskih znamk pošiljal tudi znamke Avstralskega Antarktičnega Teritorija in ovitke prvega dne. Te poštno izdaje so bile po svoji tematiki zelo zanimive. Posebej so me pritegnili ovitki s priložnostnimi žigi avstralskih raziskovalnih baz. Polagoma sem začel svoje interese širiti še na druge raziskovalne baze, najprej na čilske in južnoafriške. Tam imam namreč še sedaj dva pisemska prijatelja. Enega v Capetownu, drugega pa v mestu Concepcion. (mesto je nedavno prizadel močan rušilni potres; prijatelj je to grozoto, hvala bogu, preživel brez večjih posledic). Tako je nanoslo in začel sem iskati naslove baz, ekspedicij in oskrbovalnih ladij ter jim pisal v želji pridobiti čim več potova-

nih pisem iz Antarktike. Najprej pa nekaj o tej celini na dnu sveta. Poštne znamke in žigi na pismih jo zelo zgovorno predstavljajo.

Čisto na koncu juga, kjer se stikajo vsi meridiani, tam leži ledeni, najjužnejši kontinent Antarktika. Prekriva jo osem milijonov kvadratnih kilometrov trdnega ledu, več kot meri vsa Evropa. Ta ledeni oklep je debel od 2,4 do 4,7 kilometrov! Obala je domala nedostopna, saj se v pretežnem delu naravnost iz morja dvigujejo ledene stene tudi sto metrov visoko. Kar nekaj ameriških antarktičnih ekspedicij se je zato pomenljivo imenovalo Visok skok!

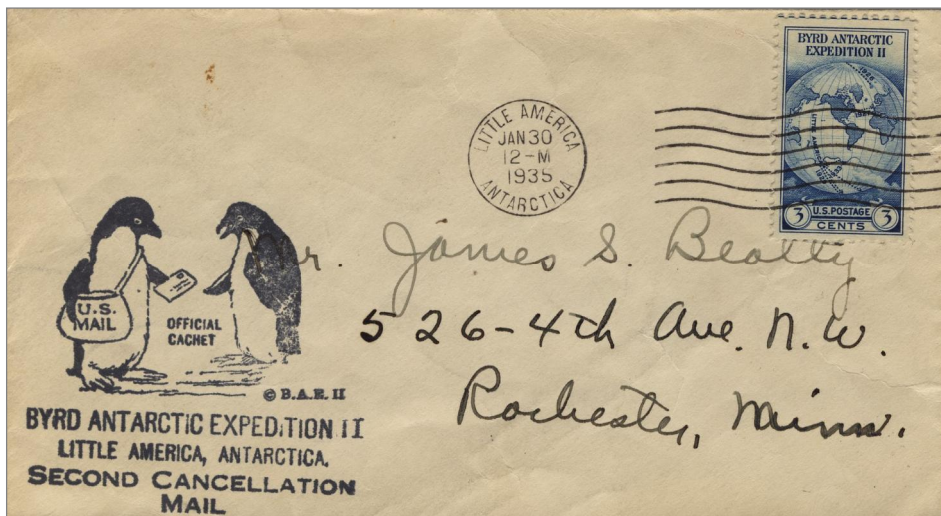
Zanimivo, da je Antarktika glede padavin najbolj suha celina. Letno dobi le nekaj več mokrote kot Sahara, hkrati pa je od vseh zemljin prav na njej uskladiščene največ sladke vode. Ocenjujejo, da je tu zamrznjenih kar 70% vseh zalog sladke vode, kar je premore naša Zemlja. Antarktika je tudi najvišja celina. Njena višina v povprečju znaša 2300 metrov. Avstralija na primer je v povprečju visoka le borih 340 metrov. Antarktika ima primat tudi v vetrovnosti. V zimskem času tam divjajo pogosti orkani s hitrostjo od 120 do 250 kilometrov na uro! Za nameček obdaja to celino tudi najbolj viharno morje na svetu.

Kljub vsem tem krutim razmeram je na obalnem delu Antarktike in na njenih otokih zelo pestro življenje. Tu živijo nepregledne jate ptic od čiger, viharikov, albatrosov in pingvinov, v morju pa tjulenji, morski sloni, kiti, morski psi, itd. Morje ob Antarktiki je zelo bogato s planktonom in krilom, drobnimi, rakcem podobnimi živalicami. S tem se hranijo kiti in ribe, z ribami tjulenji, pingvini in druge ptice itd. Tako se prehranjevalni krog venomer vrti.

To najjužnejšo celino so dolgo iskali. V antičnih časih so vedeli za zaledenela ozemlja, ki leže na severu pod ozvezdjem, ki so ga imenovali Arktus. Učenjaki so po zakonu simetrije domnevali, da morajo podobna ozemlja ležati tudi na nasprotnem koncu sveta, daleč na jugu. Odtod ime za Antarktiko. Prvi je ob njenih obalah plul James Cook v letih 1772-75. Ni pa vedel, da je to iskani kontinent Antarktika. Ob antarktičnih obalah je plul in jih raziskoval tudi ruski admiral Bellingshausen. Prav lov na tjuljenje in kite, ki se je zelo razmahnil po letu 1800, je botroval odkrivanju te poslednje celine. Kapitan Nataniel Palmer, ki je poveljeval kitolovki, je prvi uvidel, da bo treba južni zemeljski tečaj doseči po kopnini. Tega sta se lotila J. C. Ross, ki je odkril delujoč vulkan in ga krstil za Mount Erebus ter Ernest Shackleton, ki je prodril daleč na jug Antarktike. Leta 1911 pa se je začela dramatična tekma za prvo osvojitvev južnega pola. Norvežan Roald Amundsen in Anglež Robert F. Scott sta pričela pravo tekmo za južni tečaj. Norvežan je bil uspešnejši. Južni pol je dosegel 14. decembra 1911, mesec dni pred Scottom. Scottova odprava se je tragično končala. Med povratkom so zaradi lakote in mraza umrli vsi njeni člani. V šotoru, komaj 17 kilometrov stran od skladišča hrane, jih je do smrti

zadrževal nepremagljiv strahovit orkan. Pomembni raziskovalci so bili tudi ameriški admiral Byrd, ki je v letih 1928 do 1947 vodil štiri antarktične ekspedicije ter avstralski raziskovalec Douglas Mawson in številni drugi.

Prvi Slovenec na Antarktiki je bil Dinko Bertoncej iz Argentine, ki se je v letih po drugi svetovni vojni udeležil argentinske alpinistične odprave na obalna antarktična gorovja in novembra 1958 v navezi z dvema prijateljska preplezal greben Munataka-Moltke. Največji slovenski podvig na Antarktiki, ki je odmeval tudi v svetu, je bila prva slovenska alpinistična odprava leta 1996. Sestavljali so jo znani alpinisti, himalajci: Viki Grošelj, Stane Klemenc, Rafko Vodišek ter Hrvata Stipe Božič in Joško Bojić. Cilj odprave je bil najvišji vrh Antarktike, 5140 m visoki Mount Vinson v pogorju Ellsworth. Na vzpon so se pripravljali v bazi pod Patriot Hills. Dne 5. januarja 1997 je odprava osvojila vrh ter se povzpela tudi na druge, še deviške gore. Prvoprstopnika Viki Grošelj in Stipe Božič sta dva druga osvojena vrhova poimenovala enega Slovenija, drugega pa Hrvaška. (Mimogrede, v Argentinskih Andih so v začetku petdesetih let prejšnjega stoletja člani Slovenskega planinskega društva Bariloche, Argentina, med katerimi sta bila dva Idričana, Ciril Jereb,

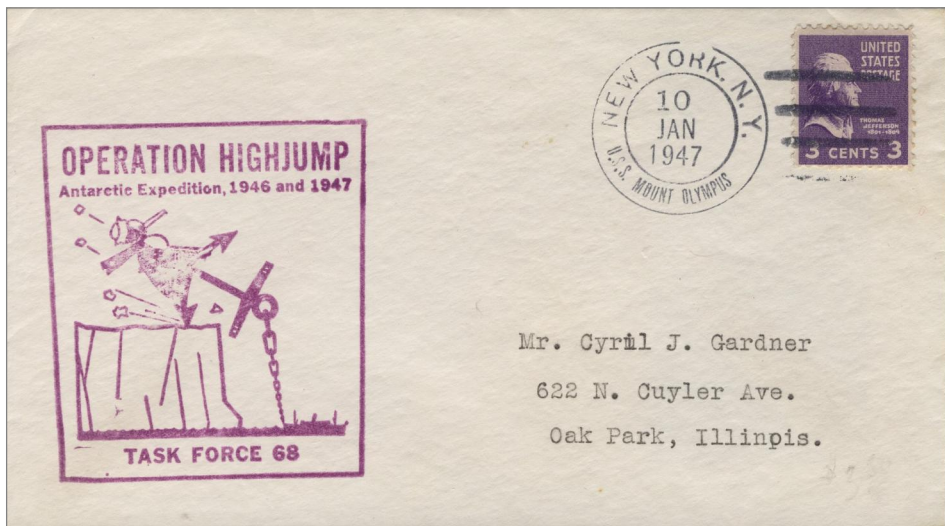
moj pok. brat in Davorin Jereb, zamrznjenemu jezeru dali ime Idrija). Odprava iz Antarktike se je srečno vrnila domov 26. januarja 1997.

Antarktika je razdeljena na več interesnih sektorjev in sicer na britanski, ameriški, francoski, norveški, avstralski, novozelandski, argentinski in čilski. Na podlagi antarktičnega dogovora, ki so ga leta 1959 v Washingtonu ter 1961 dopolnili, podpisale poleg naštetih držav še Belgija, Japonska, Južna Afrika in tedanja Sovjetska zveza, je bilo sklenjeno, da bodo Antarktiko izkoriščali

samo za miroljubne namene, na njenem območju so prepovedane vse jedrske eksplozije, na njej je vsem zagotovljena popolna svoboda znanstvenih raziskovanj in ustanavljanje znanstveno raziskovalnih oporišč. Tekom desetletij je število raziskovalnih baz močno naraslo. Večinoma so na antarktičnem polotoku Grahamova dežela in Južnih Shetlandskih otokih. Naj naštejemo le nekatere: Eduardo Frei (Čile), Bellingshausen (Rusija), Great Wall Station (Kitajska), Artigas (Urugvaj), King Sejong (Južna Koreja), Jubany (Argentina), Henrik Arctowski (Poljska), Commandante Ferraz (Brazilija), Machu Picchu (Peru), vse na otoku King Georg. Nadalje baze Maldonado (Ekvador) in Arturo Prat (Čile) na otoku Greenwich, potem Juan Carlos (Španija) in Kliment Ohridskiy (Bolgarija) na otoku Livingston, na vulkanskem otoku Decepcion pa bazi Gabriel de Castilla (Španija) in Decepcion (Argentina). Južna Afrika ima svoje postaje na otoku Gough in Marion ter na Antarktiki bazo SANAE. Avstralija ima pet pomembnih raziskovalnih baz Casey, Mawson, Davis in Heard na celini ter Macquaries na istoimenskem otoku.

Avstralija za svoj Antarktični teritorij (AAT) izdaja posebne poštné znamke. Prav tako tudi Francija (TAAF) z bazami Dumont d'Urville na ozemlju Adelie (tako je bilo ime ženi raziskovalca d'Urvilla) ter na otokih Kerguelen, St. Paul in Amsterdam ter Crozet. Tudi Velika Britanija izdaja poštné znamke za svoj Antarktični teritorij (BAT). Ima pa baze Signy (Južni Orkneyski otoki), Rothera (otok Adelaide) in Halley (otok Coats). Podobno izdajajo poštné znamke še Nova Zelandija in Čile ter Argentina. Še nekaj pomembnejših raziskovalnih baz: Georg von Neumayer (Nemčija), Maitri (Indija), Showa (Japonska), Princess Elisabeth (Belgija), Troll (Norveška) Wasa (Švedska). Vse te se nahajajo na območju imenovano Dronning Maud, ki leži nasproti Afrike. Rusi imajo več postaj. Med pomembnejšimi so Mirny, Novolazarevskaya in Vostok. Združene države Amerike imajo veliko postajo McMurdo ob Rossovem zalivu, kjer je blizu še novozelandska postaja. Od tu je tudi najlažji dostop do osrčja Antarktike.

Avstralija ima zastavljen dolgoročni program raziskovanj Antarktike ANARE (Australian National Antarctic Research Expedition). Treba je povedati, da je njeno ozemlje tudi najbolj obsežno. Južnoafriška republika deluje v okviru svojega programa SANAE (South African National Antarctic Expedition). Povojnih načrtnih raziskovanj so se prve lotile ZDA s programom Operation Highjump (1946-47) ter Operation Deep Freeze (1975). Zelo obsežne ekspedicije in sploh živahno raziskovanje se je odvijalo v Mednarodnem geofizikalnem letu, ki je trajalo od 1. julija 1957 do 31. decembra 1958 ter v letih 2007-08, ko je bilo proglašeno Mednarodno polarno leto (International Polar Year). Članek bi postal preveč obširen, če bi hotel navesti vse pomembne skupne mednarodne akcije na sedmem kontinentu.

Na samem Južnem polu so v letih 1957-58 Američani zgradili osrednjo raziskovalno postajo Amundsen-Scott South Pole Station, ki je sedaj zrasla v pravo malo mesto in deluje vse leto. Naj omenim, da je bilo leta 1990 ob izdaji priložnostnih poštinih znamk ob 500-letnici rudnika živega srebra in mesta Idrije, iz XIV obzorja idrijskega rudnika, kjer je takrat delovala verjetno najgloblja pošta na svetu, poslano priložnostno pismo prav v to postajo na Južni tečaj!

Večina raziskovalnih baz je obljudena le v času antarktičnega poletja od novembra do konca februarja. Seveda so tu našteje le pomembnejše raziskovalne postaje. Sedaj je vključenih že 45 držav v dogovor o varovanju Antarktičnega polarnega območja v vseh ozirih in sodelovanju pri znanstvenih raziskavah, ki se odvijajo na tem območju. Večina držav nima svojih baz in gostuje pri drugih. Raziskovalne ekipe velikokrat predstavljajo svet v malem. Antarktika je velik naravni laboratorij in tu se znanstveniki družijo ne glede na vero, raso in politično pripadnost. Sodelujejo v znanstvenih raziskavah in poskusih in dostikrat tudi v boju za preživetje v svetu viharjev in mraza, kjer je bila doslej izmerjena najnižja temperatura (če temu sploh še lahko tako rečemo) kar minus 89,6°C!

Oskrbovanje polarnih baz je zelo zahtevno delo, ki ga je možno opravljati le v mesecih, ko je v teh zemljepisnih širinah poletje. Kljub temu pa so vremenski pogoji velikokrat povsem nemogoči. Hrano in opremo večinoma prevažajo z ladjami, delno pa z letali predvsem tipa Iljušin IL-76 in Herkules ter s helikopterji, ki vzletajo z ladij. Izhodišča za povezavo z Antarktiko in oskrbovanje baz so pristanišča Capetown (J. Afrika), Hobart (Tasmanija), Christchurch oz. Lyttelton (N. Zelandija), Stanley (Falklandski otoki), predv-

sem pa Punta Arenas (Čile) in Ushuaia (Argentina). V »poletnem« času je v teh južnih širinah živahen promet. Časa je malo in vremenske nepravilnosti zelo pogoste. Oskrbovalne ladje prevažajo tudi člane znanstvenih ekspedicij, ki jih sestavljajo ekologi, glaciologi, geologi, biologi, hidrologi, meteorologi, fiziki itd., iz različnih držav, ki delujejo pri skupnih projektih.

Najmočnejšo floto v antarktičnih vodah imajo Rusi. Večinoma so to ledolomilci. To so predvsem »Vasilij Golovin«, »Kapitan Dranitsyn«, »Kapitan Khlebnikov« in »Akademik Fedorov«. Ti ne oskrbujejo le ruskih baz, ampak tudi druge. Na primer »Vasilij Golovin« oskrbuje skupaj z argentinskim ledolomilcem »Almirante Irizar« argentinske baze, »Kapitan Khlebnikov« pa prevažata turiste. Kitajski ledolomilec »Xue Long« je v minuli sezoni prevažal znanstvenike in material za svoji bazi Kunlun in Zhongshan ter za avstralsko bazo Casey. Sicer skrbi za avstralce na Antarktiki raziskovalna ladja-ledolomilec »Aurora Australis« in »Icebird«. Danska ladja MS »Mary Arctica« je v pravkar minuli sezoni prevažala material za belgijsko in norveško bazo ter za nemško bazo Neumayer III. Skupino nemških in italijanskih znanstvenikov in material je v nemško bazo Gondwana in italijansko Mario Zuchelli prevažala italijanska ladja MN »Italica«. ZDA imajo v antarktičnih vodah najmanj dva ledolomilca, RV »Nathaniel B. Palmer« in RV »Laurence M. Gould«. Švedski ledolomilec »Oden« zadnji dve leti utira pot po Rossovem morju oskrbovalnim ladjam za ameriško bazo McMurdo. Velika Britanija ope-

rira z ladjo RRS »James C. Ross« in ledolomilcem RRS »Ernest Shackleton« ter vojno ladjo HMS «Scott». Seveda pluje okrog Antarktike več ameriških, ruskih, čilskih, argentinskih ter britanskih vojnih ladij, vendar je podatke o tem težko dobiti. Omeniti velja še brazilski ledolomilec »Almirante Maximiano« in japonski »Shirase« ter čilski »Almirante O.Viel Rompehielos« (rompehielo – ledolomilec). Španci se udeležujejo pri raziskovanju antarktičnih voda z oceanografsko ladjo »Hesperides«, stik s francoskimi bazami pa že dolga leta vzdržuje njihova MV »L'Astrolabe«. Skoraj vsako sezono je v najjužnejših morjih prisotna nemška raziskovalna ladja – ledolomilec »Polarstern«, Pravi veteran, ki ima v oskrbi bazi na otokih Marion in Gough ter bazo SANAE na območju Dronning Maud pa je MVSA »Agulhas«, raziskovalna ladja -- ledolomilec iz Južne Afrike. Treba je povedati, da večina navedenih ladij v sezoni opravi po več voženj do baz in nazaj.

Iz obeh pristanišč Ognjene zemlje, Pta. Arenasa i Ushuaie pluje skozi Drakov preliv proti Grahamovi deželi na Antarktiki čedalje več turističnih ladij. Prvi turistični »izlet« na ta antarktični polotok naj bi bilo potovanje ladje »Les Eclaireurs« leta 1958. Deset let kasneje je tja popeljal turiste ameriški podjetnik Lars-Eric Lindblad. Zanimanje se je povečevalo in leta 1970 je skozi Drakov preliv iz Ushuaie na Antarkiko že vozila čarterska ladja z njegovim imenom. Njej je sledila še enaka ladja »World Discoverer«. Sedaj pluje v času antarktičnega poletja proti najjužnejšemu kontinentu že čez 25 turističnih ladij. Pretežno so to manjše turistične križarke, kot MS «Bremen«, MS «Hanseatic«, MS »Delphin«, MS «Polar Star«, MS »Ocean Nova«, MV »Sergey Vavilov« itd. Izhodiščna pristanišča so Buenos Aires, Ushuaia in Punta Arenas. Itinerar plovbe je okviren. Vanj so vključeni Falklandski otoki, Južna Georgija, Južni Orkney in Južni Shetlandski otoki ter Grahamova dežela z otoki. Pot ladij se mora večkrat prilagajati vremenskim razmeram in plavajočemu ledu. Kljub sodobni navigaciji in rednemu poročanju o meteoroloških pogojih v posameznih sektorjih se ladje dostikrat znajdejo v vremenskih in ledenih zagatah. V takšni se je leta 2007 znašla turistična ladja »Explorer«, ki je blizu Južnih Shetlandov 23. novembra trčila v veliko podvodno gmoto ledu, se močno nagnila na desni bok in se začela potapljati. Na 76 metrov dolgi ladji je bilo 100 potnikov in 54 članov posadke. Vsi so se rešili v čolne, nato jih je pobrala norveška turistična ladja »Nordnorge« in jih prepeljala v Ushuaio v Argentini. Sedaj so zgradili »Explorer II«, ki je dolg 132 metrov in sprejme 300 potnikov. Zanimivo pa je, da turistične ladje, kadar plujejo v antarktičnih vodah, sprejmejo na krov omejeno število potnikov, le za kake dve tretjine svojih zmogljivosti.

Antarktični turizem se vedno bolj širi. Že pred nekaj leti je izšel prvi turistični vodič za potovanje po antarktičnih območjih (Antarctica: the Travelers Guide). Pisec tega priročnika, dr. B. Stonehouse, je kar trideset poletij

prebil na Antarktiki! Podatek, ki sem ga uspel dobiti pravi, da je bilo leta 1997 na Antarktiki že čez 10.000 obiskovalcev! Vsekakor se postavlja vprašanje, kako zavarovati ta občutljivi ekosistem, saj čedalje številčnejši turisti že ogrožajo mir neštetim jatam ptic in kolonijam pingvinov ob gnezdenju. Za omejitve turizma in drugih posegov na tej celini se posebej zavzema WWF (World Wide Fund for Nature), ki predlaga, da bi Antarktiko proglasili za Svetovni park.

Sedaj pa k filateliji. Kot rečeno izdajajo posebne znamke za svoje antarktične posesti Avstralija – AAT (Australian Antarctic Territory), Francija - TAAF (Terres Australes et Antarctiques Françaises), Nova Zelandija (Ross Dependency) in Velika Britanija - BAT (British Antarctic Territory). Slednja izdaja posebne znamke še za otoke South Georgia in South Sandwich. Argentina in Čile za svoji interesni območji izdajata poštne znamke dosti bolj poredkoma (Antartida Argentina, Antartica Chilena). Omenjeni državi izdajata za svoji posesti tudi aerograme in poštne dopisnice.

Prva je začela izdajati znamke za svoje antarktične posesti Francija leta 1955, sledile so ji Avstralija (1957), Nova Zelandija (1957) in Velika Britanija (1963). Slednja je v BAT vključila Grahamovo deželo, Južne Orkneyske otoke in Južne Shetlandske otoke, ki so bili prej pod upravo Falklandskih otokov. Od leta 1985 pa imajo svoje znamke tudi otoki Južna Georgia in otoki Južni Sandwich (prej Falkland Island Dependencies).

Omenjene znamke so motivno zelo lepe in priljubljene. Prve izdaje imajo kar navite cene. Zelo dragocena in zelo draga pa so pisma in kartice prvih raziskovalcev Antarktike. Te dosegajo kar hudo visoke cene. Naj jih naštejemo le nekaj, od katerih se je pošta ohranila in se pojavlja na znanih svetovnih avkcijah: ekspedicije Scotta, Mawsona, Shackletona, Byrda, pa nemške antarktične ekspedicije iz let 1901-03, francoske antarktične ekspedicije iz let -05, belgijske odprave iz leta 1899, škotske nacionalne antarktične ekspedicije v letu 1904 in argentinske na otoke Južni Orcadi, itd. To je klasika tega področja zbiranja in nam navadnim smrtnikom nedosegljiva.

V moji zbirki znamk in ovitkov prvega dne ter maksimum kart, aerogramov in dopisnic iz antarktičnega območja, je zastopan Avstralski antarktični teritorij v celoti do leta 2000. Od drugih posesti pa imam le po nekaj serij. Posebno Francoski teritorij ima veliko razmeroma dragih serij. Moje zanimanje je usmerjeno predvsem v zbiranje potovanih pisem iz raziskovalnih baz, ekspedicij, oskrbovalnih in raziskovalnih ladij ter ledolomilcev. Pisma oziroma ovitki so poleg poštnih žigov opremljeni s posebnimi žigi, ki jih imajo antarktične baze, ali pa so pripravljene prav za posamezne ekspedicije, ali pa za raziskave, ki jih ob določenem obdobju opravljajo v bazah. Recimo merjenje ozonske luknje, opravljanje različnih fizikalnih poskusov, meteorološka merjenja, raziskave planktona, selitve ptic itd. Posebej pogoste so označbe

skupnih geofizikalnih projektov. Tudi ladje imajo vsaka svoj največkrat zelo slikovit žig (cachet), ki mu je včasih pridan naslov ekspedicije, katere člane prevaža. Ne smem pozabiti tudi ledolomilcev z njihovimi okrasnimi žigi. Dodatne žige nosijo pisma prepeljana z ladij s helikopterji do baznih centrov. S priložnostnimi žigi obeležujejo tudi obletnice in spomine na slavne raziskovalce Antarktike. Posebno draž imajo ovitki, kjer so poleg žigov tudi podpisi

vodij antarktičnih baz, ali pa udeležencev ekspedicij! Še bi lahko našteval, saj je pravzaprav vsako leto kaj novega. Seveda, vsemu že od vsega začetka pisemskega prometa iz Antarktike ni več mogoče slediti.

Pri potovanih pismih je tudi zanimivo, da lahko slediš, skozi koliko baz je potovalo. Le redke imajo svojo poštno službo in v teh odtisnejo uradni poštni žig čez znamke. Zgodi se, da sta dva uradna poštna žige dveh različnih baz. Na primer: na istem ovitku so nalepljene čilske znamke z poštnim žigom postaje Eduardo Frei, zraven pa ruske znamke žigosane z nepoštnim žigom baze Bellinghausen (ta nima poštne službe). Zgodi se tudi, da sta na ovitku dva poštna žiga, recimo argentinski in čilski. Tudi nekatere ladje, ki plujejo v antarktičnih vodah, imajo svojo poštno službo, recimo britanska »J. C. Ross« in južnoafriška »Agulhas«. Nekatere ladje uporabljajo žige »Paquebot« in seveda »Posted at sea« z datumom in imenom ladje. Včasih je zraven celo lastnoročni podpis kapitana.

Ob vsem tem se postavlja vprašanje, kako urejati zbirko potovanih pisem. Z znamkami je enostavno. Pri roki so redne informacije (Michel Rundschau, Deutsche Briefmarken Zeitung ter angleški, avstralski in francoski poš-

tni bilteni in letni katalogi. Z ovitki pa je na prvi pogled kar nekaj zmede. Pa vendarle. Zbiralci si vsak po svojem interesu urejamo zbirke (običajno jih ne delamo za filatelistične razstave, temveč za svoje veselje, za svojo dušo). Filatelistična pravila so dostikrat omejujoča, posebno za tekmovalne razstave. Toda red mora biti in razstavljalci naj se ga držijo. Pisma večkrat potujejo od baze do baze in do zbirnega mesta, ali pa so helikoptersko prepeljana, ali celo z Iljušinom. Lahko bi jih urejal po ladjah, ledolomilcih, ki so pošto prepeljale. Vendar je pomembnejše, da so pisma dosegla cilj: raziskovalno bazo.

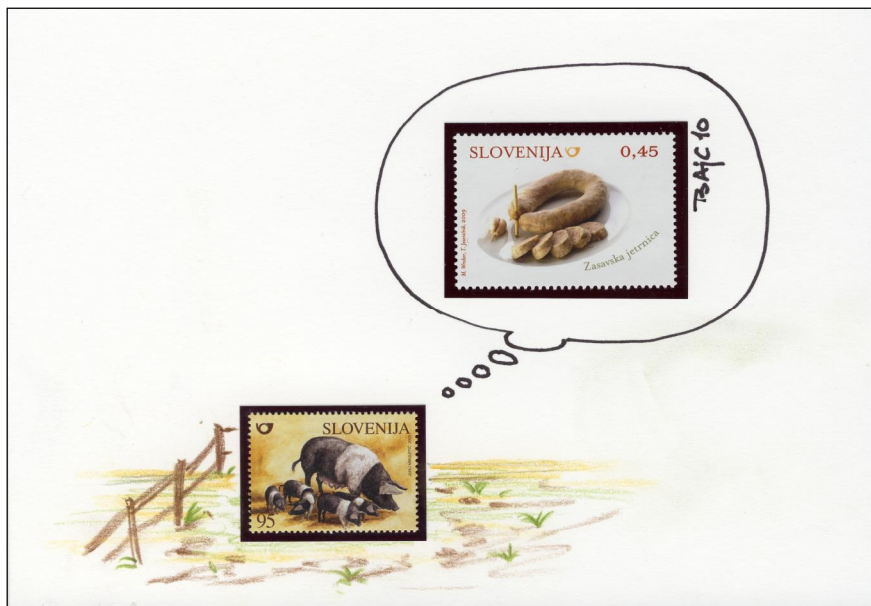
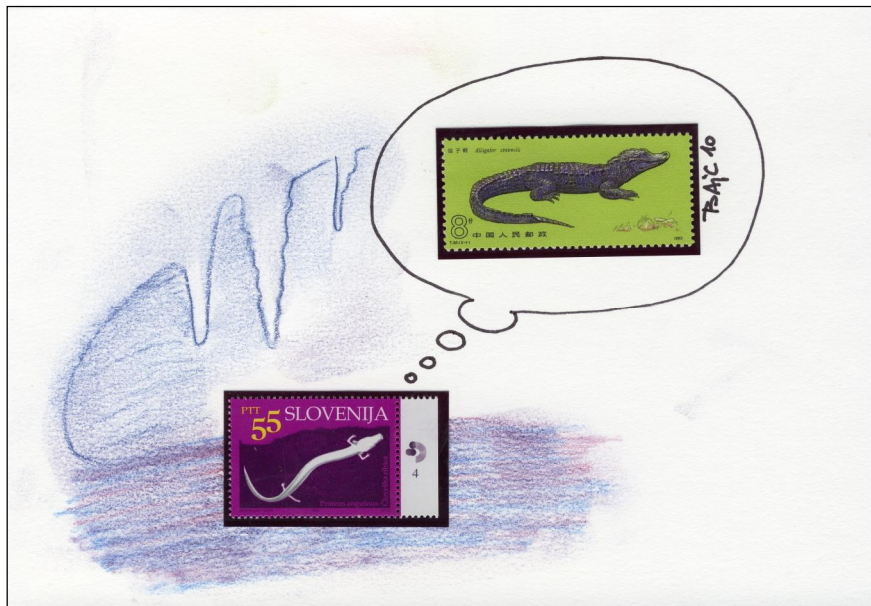

Zato sem se odločil, da zbiram ovitke kronološko po državah. Kot glavno usmeritev za njihovo razvrščanje upoštevam nalepljene poštne znamke, razveljavljene s poštnim žigom baze. Če so nalepljene znamke dveh različnih držav (kar se dogaja), ovitek uvrstim k tisti državi, katerih žig na znamkah ima starejši datum. Se pa zgodi, da me kakšen ovitek spravi v zagato. Na primer: na ovitku je poleg nepoštnih žigov še uradni poštni žig čilske baze O'Higgins, vendar brez znamk ter argentinske znamke, žigosane z poštnim žigom Ushuaia, kamor je pošta prispela iz Antarktike. V tem primeru sem ovitek uvrstil k državi Čile, saj je bil najprej v njeni bazi. Dostikrat pa je stvar še bolj zamotana, a prav to je privlačno. Včasih preseneti že pozabljena pošta z Antarktike z enoletno zamudo, ali še večjo, in prav zanimivo je po žigih in podpisih prebirati, kje vse je potovala.

Tako sem zgodbo iz svoje zbirke o Antarktiki srečno, brez »brodolomov«, pripeljal do konca. Če ne bi bil filatelista in če ne bi zbiral znamk in pošte s tega daljnega kontinenta, bi o njem verjetno bore malo vedel. Znova se je pokazalo, da zbiranje poštnih znamk in drugih poštnih vrednotnic ter odtisov poštnih žigov razveseljuje in poučuje. To je tudi eden glavnih smotrov filatelije.

FILATELISTIČNA KARIKATURA

Silvester Bajc

PRI ZNANJE LOVRENCA KOŠIRJA

Franci Jereb

Tako smo v FD Idrija predlagali v januarju 2010:

Upravni odbor Filatelističnega društva Idrija je na svoji seji v preteklem tednu po tehtnem razmisleku sprejel sklep, da se predlaga gospoda Nikolaja Jereba, rojenega 5. 12. 1940, iz Idrije, ulica Otona Župančiča 32, za podelitev priznanja FZS za življenjsko delo, poimenovanega po Lovrencu Koširju. Verjetno bi zaslužil celo naziv zaslužnega filatelista, vendar se bojimo, da je bila njegova sicer večdesetletna intenzivna in predana filatelistična aktivnost le premalo raznolika glede na zahteve pravilnika. Vsekakor pa se njegovo delo na filatelističnem področju 100 % sklada z zahtevami 7. člena Pravilnika o priznanjih FZS. Vaši komisiji za nagrade prepuščamo presojo glede na obrazložitev v nadaljevanju in glede na vaše poznavanje nominirančevega dela, da se mogoče le odločite za več, kot mi predlagamo. Res pa je tudi, da bo prijatelj Niko svoje moči v naslednjih letih, ko ne bo več formalno in delovno obremenjen kot predsednik, pa še upokojen je, usmeril v druge raznolike oblike filatelističnega dela.

In tako so odločili na Filatelistični zvezi Slovenije aprila 2010:

Od leve: Igor Pirc, predsednik FZS, Robert Jordan, blagajnik FZS in Niko Jereb s Priznanjem Lovrenc Košir za življenjsko delo.

Priznanje Lovrenc Košir
za življenjsko delo

*za dolgoletno prizadevno in uspešno delo v
društvu in Zvezi ter pri širjenju in razvijanju
filatelije v Sloveniji*

Nikolaj Jereb

Ljubljana, 17. 4. 2010

Št. Priznanja: 10/2010

Predsednik FZS

Igor Pirc

FILATELISTIČNE RAZSTAVE

Ljubo Ukmar

Boris Andrej Rupnik je eden redkih idrijskih filatelističnih razstavljalcev, trenutno pa edini idrijski filatelista, ki razstavlja širom po svetu. Lansko leto v oktobru je v Italiji, v Rimu, sodeloval s tematsko zbirko »Svetilnik – pomorščakom zvezda vodnica« in ponovno dobil priznanje in sicer veliko srebrno medaljo. Za pozlačeno mu je zmanjkalo samo 5 točk. Vsekakor nov lep dosežek Borisa, na katerega smo lahko ponosni tudi v FD Idrija, katerega član je Boris še vedno.

Kako se je pravzaprav lotil priprave te tematske zbirke? V razgovoru mi je zaupal, da je temo o svetilnikih dokaj lahko izbral, saj je 10 let svojega življenja preživel kot pomorščak. Vendar pa je za pripravo tematske filatelistične zbirke moral pridobiti še precej znanja in zbrati dosti podatkov o svetilnikih. Do tega znanja se je postopoma dokopal z literaturo, preko interneta in na druge načine. Rabil je več let, da je od prve razstave leta 2001 v Kopru sodeloval na mednarodnih razstavah leta 2004 v Zagrebu, leta 2006 v Belgiji in Španiji...

Drugo pomembno dejstvo, ki ga je izpostavil pa je, da je za dober razstavni eksponat potrebno tudi dobro filatelistično gradivo, ki ga je precej težko najti, pa tudi cene za tak material niso majhne. V glavnem je gradivo nabiral preko interneta, na avkcijah in tudi direktno na poštah nekaterih držav.

Za sodelovanje na lokalnih razstavah se pogosto prijavlja direktno organizatorjem. Svetovne razstave pa zahtevajo dobre rezultate na lokalnih razstavah in razstavah nižjih rangov. Na razpise za razstave po svetu, ki jih objavlja FZS se pogosto prijavlja. FZS naredi izbor in ga obvesti, če je bil izbran v reprezentanco Slovenije. Nato razstavni eksponat pošlje komisarju razstave (tega izbere izvršni odbor FZS), ki uredi vse ostalo, da je eksponat dostavljen in razstavljen na prizorišču razstave. Pravi pa, da ga v zadnjem času komisarji FZS celo pozivajo k sodelovanju na tematskih filatelističnih razstavah. Konec lanskega leta npr. je bil vabljen, da bi razstavljal maja 2010 v Londonu, pa se je temu odpovedal, ker je ocenil, da bi moral svojo zbirko izboljšati in dopolniti. V juniju 2010 bo sodeloval na razstavi v Parizu. Za naslednje leto pa se pripravlja, da bo prvič razstavil tematsko zbirko v okviru vsakoletne slovenske razstave Eno okno.

Boris, želimo ti še veliko uspehov pri razstavljanju!

Naj zaključim z mislijo, da bi bilo zelo lepo, če bi še kak drug član FD Idrija pokazal svoje filatelistične zbirke in znanje v javnosti in začel razstavlјati najprej v lokalnih okvirih, pozneje pa morda tudi preko meja. Več informacij o razstavah po svetu, kateri slovenski filatelisti na njih razstavlјajo in kakšne rezultate dosegajo, pa lahko pogledate na spletu:

<http://www.fzs.si/razstave.html>

Palazzo dei Congressi
Rome, 21 to 25 October 2009

Boris Rupnik

achieved 75 points, and a
Large Silver
medal in the
Thematic Class

for
Lighthouse Guiding Star for Seamen

Francis Kiddie
Secretary of the Jury

Giancarlo Morolli
President of the Jury

FILATELISTIČNE ZANIMIVOSTI

PERFORACIJA – LUKNJANJE

Silvester Bajc

Wikipedia pravi, da je perforacija oz. luknjanje ena od glavnih pojavnih značilnosti poštne znamke, ki omogoča lažje in hitrejše ločevanje posamezne poštne znamke iz prodajne pole.

Prve izdaje znamk so bile nezobčane in za ločevanje posameznih primerkov so uporabljali škarje, v skrajnih primerih priročne nožke ali celo ročno prepogibanje in trganje. Šele – ali pa že – 14 let po tiskanju prvih znamk, leta 1854 je Irec Henry Acher prišel na idejo o perforiranju pol znamk. Po njegovem je dobil idejo nekega sončnega jutra, ko so sončni žarki posijali skozi odprtine žaluzij na njegovo delovno mizo. Bolj verjetna je ugotovitev, da je videl perforacijo na perforiranih kontrolnih listkih, s katerimi je imel vsakodnevne opravke. Po začetnih zapletih in težavah z lepilom na polah znamk je perforiranje pol znamk postalo ustaljen postopek za ločevanje znamk povsod po svetu.

Merjenje perforacije je uvedel Francoz Jacques Amable Legrand v Parizu 1866. leta. Ta preprost postopek merjenja števila luknjic na dolžini 2 cm je postal univerzalen in omogoča filatelistom še danes na razumljiv in vsem jasen način natančno opisati vse mogoče perforacije. Če na primer opišemo perforacijo znamke 15x14, to pomeni, da ima znamka zgoraj in spodaj perforacijo 15 lukenj na 2cm, ob straneh pa 14 lukenj na 2 cm.

Ne samo v tiskanju, barvi, papirjutudi v perforiranju se pojavljajo izjeme, ki izstopajo. Tako imamo najmanše število lukenj 7 na 2cm na znamki indijske države Bussahir iz leta 1895, najgostejša perforacija 17 ½ x 18 pa se je uporabila na znamki Malayske države v letih 1949 – 55. Izkazalo se je, da velikost perforacije nad 15 lukenj na 2cm nima praktičnega pomena. Znamke se tržejo že samo s prepogibnjem in je z njimi zelo težko delati. Znamka z največjim številom uporabljenih perforacij je bila izdana 1922. na Poljskem – Zgornja Šlezija. Rumeno rjava znamka za 5 Mark ima več kot 64 možnih variant perforacij. Samo najbolj specializirani katalogi opisujejo vse možnosti. Tudi znamke Bosne in Hercegovine iz let 1879 – 1900 ne zaostajajo veliko. Premorejo samo 50 različnih perforacij. Poleg zgoraj omenjenega se pojavljajo tudi oblikovno različne perforacije. Znamke Queensland iz l. 1867 za 1d, 2d in 6d se ponašajo z perforacijo 12½ kvadratne luknjice x 13 okrogle luknjice. Avstralija je l. 1943 uporabila perforacijo z večjimi luknjicami na robu, ki se manjšajo proti sredini. Mexico je l. 1939 na znamkah serije Popis prebivalstva uporabila perforacijo, kjer si sledijo večje in manjše luknjice zaporedno-

ma.Nizozemska je pri znamkah iz l. 1926 – 31 izpustila luknjanje na vogalih.Kraljevina Jugoslavije SHS je pri znanih verigarjih uporabila žagasto zobčanje.

Vse perforacije so potekale več ali manj v ravni črti razen nekaterih izjem: Bahami so pri seriji Zlati kovanci uporabili vijugasto perforacijo »ledvičaste« oblike,.Gibraltar je l. 1969 uporabil perforacijo, ki sledi obliki gibraltarske skale (slika spodaj), Malaysia pa je l. 1971 perforirala okroglo znamko (slika spodaj). Kot zanimivost naj omenim »mešano« perforacijo na znamki New Zealand iz l. 1901. Nekaj pol znamk je bilo perforiranih z napačno .Pri celotni nakladi so originalno perforacijo na hrbtni strani znamk prelepili z ozkimi papirnatimi trakovi in znamke ponovno perforirali.Tudi danes so znamke večinoma perforirane tako, kot v preteklosti – luknjice v ravnih vrstah.

Pojav samolepilnih znamk pa omogoča perforacijo – boljši izraz bi bil izsek teh znamk v vseh mogočih oblikah, katerih primerke si lahko ogledate spodaj.....

ZAPISANO OSTANE

Idrijski »titlni«

Niko Jereb

Kresilouc, Žepk, Kahlca, Drajfus, Drekalca, Tenkulavc, Šmatek, Brjagula, Faragla, ... itd. Kar 351 smo jih zbrali. Gre namreč za vzdevke, ki so jih v Idriji dobili posamezniki ob različnih dogodkih. Predvsem pri idrijskih knapih je bilo to v navadi. Dostikrat pa se je tak vzdevk držal hiše. Spominjam se, da mi je oče kot dijaku nekoč povedal preko sto takih vzdevkov. Žal sem ta zapis kasneje izgubil. Pa se je članu našega idrijskega filatelističnega društva Ljubu Ukmarju pred par leti porodila ideja, da bi zbral te vzdevke. Začeli smo brskati po spominih. Sprva smo zbirali le stare »titlne«, nekako do leta 1950. Pozneje se je seznam obogatil še z novejšimi. Poudariti je treba, da je nam bil v veliko pomoč naš član, žal sedaj pokojni Jože Rupnik. Ne le, da je prispeval levji delež teh vzdevkov. Vedel je tudi za njihova prava imena in priimke in celo za bivališča in kar je še posebej zanimivo, tudi dogodek zakaj je do vzdevka prišlo. Recimo Mazufazu je dobil »titl«, ker kot otrok ni znal povedati, da je jedel »marzu fažu«, Tudlca pa, ker ni prav izgovarjal besede »kuglca«. Firbarji so barvali platno, Rur je pil ne da bi požiral, dva deci je stekel skozi grlo kot po »ruru«, Jerunčk pa je na ših tu pravil, da njegova žena da v vsako jed »majerunčk«. Takih zgodb je veliko in idrijski »titlni«, posebej starejši, so do neke mere pravo ljudsko blago. Pri uporabi teh vzdevkov v javnem pogovoru pa je včasih pri nekaterih dobro biti previden, da ne pride do zamere.

Seznam je na internetu in je sprva krožil le med člani FD Idrija, pozneje pa je kot zanimivost začel krožiti po Idriji. Nič hudega. Morda bomo k temu seznamu dodali še kakšen pozabljen »titl«, saj zapisano ostane!

V spomin

JOŽE RUPNIK (22. XI. 1922 – 16. XII. 2009)

Janez Kavčič

V predprazničnih decembrskih dneh sta se – v razmaku dveh tednov – tiho poslovila dolgoletna življenjska sopotnika, gospod Jože Rupnik in njegova soproga gospa Suzana. Oba spoštovana in dobrosrčna Idrijčana, globoko navezana drug na drugega, oba nerazdružno zasidrana v identiteti, izročilih in življenjskem utripu domačega kraja. Predstavljala sta tisti avtentični idrijski zakonski par, kakršnih danes ni in jih tudi ne bo nikdar več: ona neutrudna in rutinirana mojstrica klekljarskih veščin, on pa preizkušen knapovski veteran, spretni »Tausendkünstler« in živa enciklopedija polpretekle idrijske zgodovine.

Ker je bil gospod Jože Rupnik zaslužni in najstarejši član FD Idrija (od leta 1952) sem daljši zapis o njem objavil že v našem društvenem biltenu Filatelist št. 19, ki smo ga izdali v februarju leta 2006. Občuteno spominsko posvetilo mu je v štirinajstdnevniku Idrijske novice (št. 217, 25. XII. 2009) namenila tudi ing. Ivica Kavčič, nekdanja idrijska županja, javna delavka in publicistka. Na tem mestu ne kaže ponavljati že povedanega, zato želim v pričujočem prispevku navesti le nekaj drobnih dejstev in spominskih utrinkov, ki pa dodatno in zgovorno ilustrirajo lik našega društvenega »seniorja« Jožeta Rupnika.

V bogatem zasebnem Vojnem muzeju Idrija, ki ga v pritličju terezijanskega žitnega skladišča vodi ustanovitelj in lastnik Slavko Moravec, si je med drugim moč ogledati vrsto zanimivih eksponatov, ki neposredno in nazorno pripovedujejo o »odisejadi« Jožeta Rupnika v viharjih letih druge svetovne vojne. Rupnik, pred okroglo sedmimi desetletji italijanski vojak in nato »prekomorec«, je omenjenemu muzeju velikodušno podaril kopico dragocenih predmetov. Donacijo sestavljajo: čelada staroavstrijskega konjenika »dragonarja« iz leta 1851, zbirka dokumentarnega gradiva iz obdobja italijanske okupacije naših krajev od 1920 do 1943 (kraljevina Italija in fašizem – slike, brošure, razni dokumenti), poletna afriška uniforma Jožeta Rupnika kot pripadnika kraljeve jugoslovanske vojske in njegova uniforma I. Padalskega

bataljona Titove vojske iz leta 1944, ustanovljenega v Gravini v Italiji.

Pokojni Jože Rupnik se je odlikoval kot razgledan domoznanec, ki je izvrstno poznal idrijsko krajevno zgodovino. Marsikaj je vedel povedati tudi o nekdanji poštni službi in o njenih idrijskih lokacijah. Večkrat je pojasnjeval, kako je pod Italijo poštni urad posloval na glavnem trgu, v starejših avstrijskih časih pa je bil začasno nastanjen pri Kovačici (hišna št. 324), pri Grilc – Šraju (št. 273), pri Deželu (št. 108) in v stavbi »stare pošte« (št. 270 in 279, sedaj trgovina kruha Štručka).

Vsi, ki smo se v minulih letih tako ali drugače ukvarjali z idrijsko rudniško in širšo kulturno dediščino, smo mnogokrat našli v osebi Jožeta Rupnika naklonjenega in zanesljivega svetovalca in informatorja. Razpolagal je z zajetno zasebno fototeko, posojal iskane historične posnetke in po potrebi ustregel prosilcu še s kakim svežim fotografskim izdelkom. Osebno sem mu nad vse hvaležen, da je takorekoč »pet pred dvanajsto« zabeležil podobo starožitne domačije Stajer za Kobalovimi planinami in portret mojega starševskega para (ata Filip in mama Julka) na domačiji Pri Trčku nad Jaklško grapo. Podaril mi je tudi imenitno povečavo edinega znanega portreta jamomerca, kartografa, slikarja in graditelja klavž Jožefa Mraka (1709 – 1786). Miniaturno grafično upodobitev Mraka (2 x 3cm), ohranjeno v Hacquetovem delo *Oryctographia Carniolica* (3. zvezek, 1784), je Rupnik v svoji domači temnici večje povečal v format A4 in mi tako priskrbel dobrodošel »učni« pripomoček za šolsko rabo in za razna predavanja.

Rupnik se je dolga leta uvrščal med najzvestejše in najzanesljivejše zunanje sodelavce idrijskega muzeja. Njegove naklonjenosti in strokovne pomoči sem bil tudi sam deležen, ko sem v letih 1987 – 1999 služboval v muzeju kot kustos za starejšo zgodovino in vodja galerijske dejavnosti. Kmalu po prevzemu omenjenih službenih dolžnosti sem se znašel pred zahtevno nalogo, za katero sem samokritično ugotavljal, da ji sam ne bom kos. Treba je bilo namreč natančno pregledati in popisati na stotine muzejskih predmetov, ki so bili – večinoma brez ustrezne dokumentacije – razstavljeni po takratnih zbirkah, predvsem pa so bili v neredu natrpani v zasilnih »depojih« v grajskem pritličju. Popise muzealij in vpise v inventarno knjigo je bilo nujno potrebno opraviti v kratkem roku, saj sem šele potem lahko začel pripravljati scenarij za novo stalno pregledno razstavo (Pet stoletij rudnika živega srebra in mesta Idrije) v celotnem prvem grajskem nadstropju. Pri inventarizaciji so mi največ preglavic in zadreg povzročali tehnični eksponati, kot na primer rudarska oprema, svetilke, čelade, maske, delovna orodja in pripomočki, stroji ali deli strojev, makete naprav in drugo. Takrat sem se obrnil na Jožeta Rupnika, ki se je kot bivši rudar in rudarski nadzornik odlično spoznal na obsežen in pester arzenal knapovskih delovnih sredstev. Gospod Jože je kot pravi »tovariš« (v rudarskem žargonu je imela ta beseda plemenit značaj) kake tri tedne redno

prihajal v muzej, mi poznavalsko pojasnjeval predmete, njihov sestav in uporabo, tako da so bili prav po njegovi zaslugi v inventarne rubrike vnešeni verodostojni podatki. Kot marsikdaj prej in pozneje se je seveda tudi takrat kategorično odrekel kakršnemukoli plačilu.

Naših nedeljskih društvenih srečanj se je gospod Rupnik zelo rad in tudi še kar pogosto udeleževal, skorajda do konca, dokler so mu moči dopuščale. Ponavadi je prihajal praznje oblečen, kot k nedeljski maši. Stopal je počasi, a njegov obraz je izžareval vedrino, dobrodušnost, vedoželjnost in kanček iskriive hudomušnosti. Vselej je bil pripravljen na pogovor o tem in onem, o filateliji, numizmatiki in zbirateljstvu nasploh, sledil je aktualnim novicam in se z bistrim spominom vračal v preteklost. Najbolj se je razživel ob ogledu starih idrijskih fotografij in razglednic iz avstrijskega, italijanskega in povojnega (jugoslovanskega) obdobja, ki jih na sestanke prinašajo nekateri naši vneti zbiralci. Zavzeto je interpretiral posnetke historičnih in včerajšnjih idrijskih vedut, razlagal fotografsko ovekovečene dogodke, prepoznaval posamične osebe ter tudi vrednotil likovno in tehnično kakovost starejših in novejših fotografskih izdelkov.

Izdaje slovenskih znamk je naš »starosta« Rupnik pozorno ocenjeval in zavzemal do njih jasno izraženo osebno stališče. Znal je pohvaliti, konstruktivno kritizirati, pa tudi pograjati ali odkloniti. Pogrešal je večje serije, kakršne so bile v navadi v preteklosti. Poudarjal je vzgojni in izobraževalni pomen filatelije, zlasti za mladino.

Za pokojnim Jožetom Rupnikom in na druženja z njim nam ne ostajajo samo prijetni spomini, temveč tudi zgledi vsestranske delavnosti, razgledanosti, vedoželjnosti in inovativne ustvarjalnosti.

foto: Ljubo Ukmar

Nedeljsko srečanje pred staro OŠ. Od leve: Miran Novak, Janez Kavčič, Marko Šubic, Franc Vidmar, Jože Rupnik, Milan Lapajne in Leopold Kogoj.

ZAHVALA ZA POMOČ

Franci Jereb

Iskrena hvala vsem, ki ste nam v preteklem letu pomagali s prostori, svojim delom ali s finančno pomočjo, da smo lahko uresničili zastavljene cilje.

Najlepša hvala donatorjem:

- Hidria inštitut Klíma, Godovič
- ICRA, Idrija
- Občina Idrija
- SKEI, območni odbor Idrija-Cerkno

Hvala vsem, ki nam pomagate:

- Metki Rupnik, voditeljici naših promocij
- Andreju Albrehtu
- Gimnaziji Jurija Vege, Idrija
- Mestnemu muzeju Idrija
- Občini Idrija, posebej županu in podžupanu
- Pošti Slovenije
- Radiu Odmev, Cerkno
- Rudniku živega srebra, Idrija
- Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, enota Idrija
- Sedmi sili, ki je spremljala naše delo
- Sodelavcem FD Idrija in vsem ostalim, vključno s sorodniki in znanci, ki ste dodali tako ali drugačno pomoč, brez katere ne bi šlo.

**Idrijsko -
Cerkljanska
razvojna
agencija
d.o.o. Idrija**

Hidria
Hidria IMP Klima

**Sindikat kovinske in
elektro industrije Slovenije**

Območni odbor Idrija - Cerkno
Študentovska ulica 1, 5280 Idrija

MESTNI MUZEJ IDRİJA
MUZEJ ZA IDRİJSKO IN CERKLJANSKO

POŠTA SLOVENIJE

Obvezno pošiljanje publikacij

Od 19.10.2006 velja »Zakon o obveznem izvodu publikacij« (Ur. list RS, št. 69/06), ki nas zavezuje pošiljanju štirih izvodov biltena Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. »Filatelist« šteje za serijsko publikacijo.

FILATELISTIČNA ZVEZA SLOVENIJE

podeljuje

DIPLOMO

FILATELISTIČNEMU DRUŠTVU
IDRIJA

za prejetih 2.323 točk

in s tem doseženo 3. mesto

pri ocenjevanju aktivnosti društev v obdobju

2008-2009

Št. 13 / 2110
Ljubljana, 17. 4. 2010

Predsednik FZS
Igor Pirc

